

Tartu Ülikool
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Koolikorralduse eriala

Anne Nõgel

**Intellektipuudega üheksanda klassi õpilaste teadlikkus õpingute
jätkamiseks kutsekoolis**

Magistritöö

Juhendaja: Kaja Plado: MA

Tartu 2010

SISUKORD

Sissejuhatus	3
1. HARIDUSLIKE ERIVAJADUSTEGA ÕPILASTE KARJÄÄRI PLANEERIMISE VÕIMALUSI	5
1. 1. Erivajadustega laste õigus haridusele.....	5
1.1.1. Haridusliku erivajaduse määratlus.	5
1.1.2. Intellektipuudega õpilane.	6
1.1.3. Intellektipuudega õpilaste põhiharidus.....	7
1. 2. Kutse- ja karjäärinõustamine.....	9
1.2.1. Kutse- ja karjäärinõustamise määratlus ja planeerimine.	10
1.2.2. Karjääri planeerimine põhikooli õppekavas.....	13
1.2.3. Kutsenõustamine Soome põhikoolis.	14
1.2.4. Põhikooli õpilaste kutseteadlikkust mõjutavatest teguritest Eestis.	15
2. METOODIKA.....	19
2. 1. Valim.....	19
2. 2. Mõõtevahendid.....	20
2. 3. Protseduur.....	21
2. 4. Andmete analüüsimise meetodid	21
3. UURIMUSE TULEMUSED.....	21
3.1. Õpilaste soovid ja info hankimine kutseõppest.....	21
3.2. Õpilaste karjäärinõustamine koolis	23
3.3. Kutsekoolide külastamine ja õpilaste otsused.....	25
3.4. Arutelu.....	28
Kokkuvõte	31
Summary	32
Kasutatud kirjandus.....	34
Lisa 1. Ankeetküsitlus õpilastele	
Lisa 2. Infovoldik kutsekoolide erialadest	
Lisa 3. Infovoldik kutsekoolidest	

Sissejuhatus

Tänane maailm seisab silmitsi kiirete muutustega kõigis eluvaldkondades, millega kaasneb üha suurenev vastutus igaühel oma elu kujundamises. Laialt on levinud arusaam, et kõik lapsed peaksid omandama vähemalt põhihariduse. On lapsi, kellel põhiharidus jääb omandamata, sest traditsiooniline koolikorraldus ja õpiprotsess ei ole neile piisav või sobilik. Et nimetatud õpilased ei langeks koolist välja vaid omandaksid neile jõukohase hariduse, saaksid iseseisvana oma eluga hästi hakkama ja olema täisväärtuslikud ühiskonna liikmed, on neil võimalik õppida põhihariduse lihtsustatud (abiõppe) õppekava alusel. Riigil ja kohalikel omavalitsustel lasub vastutus, et tagatud oleks iga lapse õigus haridusele, mis arendab ja kujundab temast tervikliku isiksuse.

Õigus haridusele on isiksuse üks põhiprintsiipe, mille kättesaadavus peab tagama teadmiste ja oskuste kujundamise ja looma tugeva baasi sotsiaalseks osalemiseks ühiskonnas. Igal õppeasutusel on kohustus realiseerida oma eesmärged kõigi õppijate läbi, olenemata õpilaste hariduslikest vajadustest.

Riigikontrolli 2006. aastal kontrolliaruandest „Erivajadustega laste õppimisvõimalustest 2006. aastal selgus, et kutsekooli õppima läinud hariduslike erivajadustega põhikooli lõpetanud õpilastest on oma õpingud katkestanud kolmandik. Kontrolliaruandes on ka märgitud, et oma õpingud täielikult katkestanud oli 2006. aastal 1474 õpilast, mis on 54% kõigist põhiharidusega erivajadusega õpilastest Eestis kokku, samas ligikaudu kolmandik õpilastest ei lähe peale põhikooli aga üldse edasi õppima. Eesti üldhariduskoolides oli 2006. aastal hariduslike erivajadustega õppijaid 15%. (Riigikontroll, 2006).

Arvestades hariduslike erivajadustega õpilaste suurt arvu ja nende õpilaste hulka, kes ei jätka õpinguid peale põhikooli või on katkestanud õpingud kutsekoolis, peab töö autor oluliseks pöörata tähelepanu põhikoolis saadud õpilaste teadmiste kutseõppest. Vajalik on leida probleemkohad põhikooli kutsenõustamise töös ja pakkuda parendusvõimalused, mis suurendaks õpilaste huvi kutsehariduse omandamise vastu. Kutsevalik peab vastama õpilaste tegelikele võimetele ja soovidele, et oleks võimalikult maandatud risk kutseõpingute katkestamiseks.

Käesolevas magistritöös keskendutakse hariduslike erivajadustega õpilaste ühe alarühma-intellektipuudega õpilaste (*students with intellectual disability*) karjääri planeerimise probleemidele.

Magistritööle on seatud eesmärk: **anda ülevaade intellektipuudega üheksanda klassi õpilaste arvamustest õpingute jätkamiseks kutsekoolis.**

Nimetatud eesmärgi täitmiseks on magistritööle seatud järgmised ülesanded:

1. Anda ülevaade hariduslike erivajadustega õpilastest, sealhulgas intellektipuudega õpilastest, põhihariduse omandamisest ja kutse- ja karjäärinõustamise põhimõtetest ja alustest põhikooli õppekavas.
2. Viia läbi empiiriline uurimus intellektipuudega üheksandate klasside õpilaste hulgas, et saada teada õpilaste soovid ja teadmised õpingute jätkamiseks kutsekoolis.
3. Toetudes teoreetilisele ülevaatele ja empiirilisele uurimusele, leida parendusvõimalused intellektipuudega üheksanda klassi õpilaste kutseteadlikkuse tõstmiseks põhikoolis.
4. Koostada infovoldik kutsekoolidest ja neis pakutavatest õppimisvõimalustest riikliku lihtsustatud õppekava (abiõppe) alusel põhihariduse omandanud õpilastele.

Magistritööle on seatud järgmised hüpoteesid:

1. Põhikoolist saadud teadmised mõjutavad intellektipuudega õpilaste teadlikkust edasiõppimisvõimalustest kutsekoolis.
2. Intellektipuudega õpilased soovivad peale põhikooli lõpetamist õpinguid jätkata kutsekoolis, mis asub kodu lähedal.
3. Intellektipuudega õpilased soovivad põhikoolis saada kutsealast nõustamist senisest enam, mis aitaks otsustada edasiõppimist kutseõppes.

Magistritöö koosneb kolmest peatükist. Esimeses peatükis antakse ülevaade hariduslike erivajadustega õpilaste määratlusest ja põhihariduse omandamise võimalustest. Tuuakse välja kutse- ja karjäärinõustamise määratlus, tutvustatakse kutsenõustamist Soome põhikoolis ning antakse ülevaade kutseõppega seotud erinevate uuringute tulemusi Eestis. Teises peatükis tutvustatakse uurimuse metoodikat, valimit ja protseduuri. Kolmandas peatükis esitatakse uurimuse tulemused ja arutelu ning esitatakse kokkuvõte.

1. HARIDUSLIKE ERIVAJADUSTEGA ÕPILASTE KARJÄÄRI PLANEERIMISE VÕIMALUSI

1.1. Erivajadustega laste õigus haridusele

Haridusvajadus (*educational needs*) on hariduspoliitiline ja inimese põhiseaduslik õigus Eesti Vabariigi põhiseaduse § 37 kohaselt on igaühel õigus haridusele ja eneseteostusele (RT, 1992, 26,349). Eesti Vabariigi haridusseaduse järgi on riigil ja kohalikul omavalitsusel kohustus tagada igaühele võimalused koolikohustuse täitmiseks ja pidevõppeks õigusaktides ettenähtud tingimustel ja korras (Riigi Teataja I, 1992).

Eesti Vabariigis on kõik inimesed seaduse ees võrdsed. Erilisuse ja erivajaduste käsitlemine on otseselt sõltuvuses ühiskonna arenguga. Mida demokraatlikum on ühiskond ja mida rohkem on informatsiooni inimese arengu kohta, seda enam aktsepteeritakse ja väärtustatakse igaühe individuaalsust ja erilisust (Mutso, 2006).

Martinson (2004) on märkinud:

- iga laps on eriline ja isikupärane oma iseloomuomaduste, huvide, võimete ja õppimisvajaduste poolest;
- hariduslik süsteem ja õppeprogrammid peavad võtma arvesse laiaulatuslikku iseloomuomaduste ja vajaduste mitmekesisust;
- erivajadustega inimestel peab olema võimalus õppida kutseõppeasutustes, kus kohandatakse õppimisvõimalusi vastavalt vajadustele, võimetele ja eripäradele.

Üha enam tähelepanu ja võimalusi ühiskonda integreerimisel vajavad erivajadustega lapsed ja see tulemus sõltub suuresti õpetajate suhtumisest, valmidusest ja soovist, on märkinud (Haljaste, 2002). Walburg (1988) rõhutab õpilaste individuaalsete võimete ja soovidega arvestamise vajadust, et mõjutada nende tulevikuperspektiive.

1.1.1. Haridusliku erivajaduse määratlus.

Mutso (2006) on märkinud, et erivajaduse mõiste käsitlemisel on raske saavutada ühtset arusaama, kuna:

- erivajaduste määratlus on sõltuvuses ja muutumises vastavalt ühiskonna arengule ja nõudmistele;
- erivajaduste põhjuslikkuse erinevus ei võimalda üheselt soovitada mõjureid, mis erinevatel juhtudel tagavad edu;

- üheaegselt kasutatakse erinevate struktuuride ja ametkondade poolt erinevate mõistete süsteemi;
- arengu ja õppimise juures on raske määrata norme, mida võiks pidada üheselt oluliseks.

Kõige sagedamini defineeritakse erivajadustega inimest kui isikut, kes erineb keskmisest oma vaimsete omaduste, sensoorsete võimete, kommunikatsioonivõime, käitumise ja emotsionaalse arengu või füüsiliste omaduste poolest sedavõrd, et vajab võimete väljaarendamiseks õppetöö modifitseerimist. Õpilaste õppimisvajadusi on raske rahuldada harjumuspärasel ja kergesti kättesaadaval viisil (Kõrgesaar, 2002; Mutso, 2006).

Põhikooli riikliku õppekava tööversioon (2010) käsitleb haridusliku erivajadusega õpilase all õpilast, kelle võimed, tervislik seisund, isiksuse või muud omadused (sh keha-, kõne-, meele- või kognitiivne puue, emotsionaalsed- või käitumiskäskused, üld- või eriandekus) erinevad kaasõpilastest sedavõrd, et õppe- ja kasvatustöö viis ei toeta tema võimete arengut piisavalt.

Horby (1995) on toonud erivajaduste põhitüübid, kus märgib spetsiifilisi õpiraskusi, emotsionaal- ja käitumishäireid, füüsilisi puudeid ja haigustest tingitud hariduslike erivajadusi. Lindgreni & Suter (1994) on märkinud, et erivajadustega õpilane erineb teistest õpilastest eeskätt:

- vaimsete omaduste,
- sensoorsete võimete,
- kehaliste omaduste,
- kommunikatsioonivõime,
- liitpuude poolest

sedavõrd, et tekib vajadus traditsioonilise koolipraktika muutmiseks või eripedagoogilise abi saamiseks eesmärgiga luua tingimused tema võimete maksimaalseks arenguks.

Ühiskonnas peab olema hariduslike vajadustega isikute haridus kogu haridussüsteemi integraalne osa ja seda tuleb aktsepteerida nii põhikoolis kui hiljem kutseõppes.

1.1.2.Intellektipuudega õpilane.

Almqvist ja et al (2006) on intellektipuude definitsiooni märkinud ajas muutuvaks ja on uuemaks nimetuseks toonud *intellectual disability*, mille eestikeelseks vasteks on tänapäevases haiguste klassifikatsioonis (RHK-10) vaime alaareng. Eestis kasutatava Rahvusvaheline Haiguste

Klassifikatsioonis (RHK-10) on Bokovski & Laan (1994) käsitlenud vaimupuuet kerge vaimse alaarenguna – F 70, kus IQ testide tulemused jäävad vahemikku 50-69.

Kerge vaimse alaarenguga lapsed on vaimsete võimete, käitumise ning tunde- ja tahteelu iseärasuste poolest väga erinevad, on leidnud (Veisson, Püss, Tamm & Kõiv, 2008). Riistan (2009) on nimetanud intellektipuudega inimeste eripärad:

- uute teadmiste ja oskuste omandamine on raske;
- tajuvad ümbritsevat väga kitsalt, peamiselt seoses isiklike kogemustega;
- meelepidamise ja meenutamise raskused;
- raskused suulise ja kirjaliku kõne väljendamisega, mõtete väljendamise täpsus kannatab;
- kergesti tekib vastumeelsus õppimise vastu, kipub alustatud asju raskuste ilmnemisel jätma pooleli;
- enesehinnang sageli ebaadekvaatne;
- raskused oma oma tegude planeerimisel ja tuleviku kavandamisel.

Vaimselt alaarenenud õpilaste tajumiskiirus on puudulik ja taju maht väike, seetõttu ei suuda need lapsed saada ka korraga tervikpilti tajutavast. Õppimise ja õpetamise seisukohalt on oluline märkida, et kõnetaju puudulikkuse tõttu ei saa vaimselt alaarenenud õpilased tihti aru suuliselt esitatud materjalist (Mutso, 2006). Speck (1993) on asetanud rõhu vaimupuude kirjeldamisel laste võimetele, mitte võimetusele. Riistan (2009) on märkinud, et kerge intellektipuudega õpilastel on põhilisteks raskusteks koolihariduse omandamisel eneseväljendus, lugemine ja kirjutamine, kuid tõhusal abistamisel võib täheldada võimete tunduvat arengut ja puudulikkuse kompenseerimist.

Intellektipuudega õpilased vajavad põhihariduse omandamiseks sobivat õpikeskkonda ja võimetekohast õppekava, et kogeda oma arengutasemel eduelamust õppetöös. Kooli ülesanne on toetada lapse arengut kõigi võimalike vahenditega, et laps saavutaks oma eeldusi arvestades õpitulemused, mille üle ta saaks rõõmustada.

1.1.3. Intellektipuudega õpilaste põhiharidus.

Eesti Vabariigi lastekaitse seadus on sätestanud, et puudega lapsel peavad olema terve lapsega samaväärsed võimalused hariduse saamiseks, arenemiseks ja eneseteostamiseks (RT I, 1992, 28, 370), mis tähendab võimalust saada haridust vastavalt oma võimalustele ja soovidele

(Talvistu, 1996). Isiksuse küpsuse saavutamisel on asendamatu ülesanne haridusel, kus kasvavale indiviidile on vaja kasvatust ja haridust, mis varustaks teda ameti- ning teadmistega (Kera, 2007).

Õpimotivatsioonilisi tingimusi seob Martinson (2004) õpilaste isiklike ressurssidega, kuhu kuuluvad nende huvid, unistused, soovid, võimed ja väärtused. Mitmed autorid (Saliste, 1997; Wegener, 1976) on märkinud intellektipuudega õpilaste madalat õpivõimet.

Scott ja Dryden (1996) on leidnud, et kerge vaimse alaarenguga õpilastel esineb õppimisel raskusi ja nad ei oska kasutada informatsiooni efektiivselt. Võimetekohane õppekava või kool soovitatakse erivajadustega õpilastele meditsiiniliste, psühholoogiliste ja pedagoogiliste uuringute põhjal. Otsusest teavitab lapsevanemat maakonna nõustamiskomisjon, kelle arvamus on soovituslik ning otsustamisõigus jääb lapsevanemale, mille on sätestanud haridusseadus (RT I, 1992). Põhikooli riikliku lihtsustatud õppekava aluseks on põhikooli ja gümnaasiumi riiklik õppekava Põhikooli lihtsustatud õppekava moodustab üldharidusliku terviku, keskendudes suuremal määral elementaarskuste ja elus iseseisva toimetuleku kujunemisele. Abiõppe põhiülesanne on aidata kujundada isiksust, kes tuleb eluga toime võimalikult iseseisvalt ja teeb võimetekohast tööd (Põhikooli lihtsustatud riiklik..., 2009).

Õppekavas on tööõpetusel laste arengus ja eluks ettevalmistuses täita oluline roll. Tööõpetustundides kujundatakse õpilastele tööks vajalikud isiksuseomadused (püsivus, täpsus, iseseisvus, eesmärgikindlus). Lisaks arendatakse ka esteetilist maitset ja kujundatakse säästvat suhtumist erinevatesse materjalidesse. Õppetöö käigus tutvustatakse õpilastele paikkonnas levinud elukutseid ja tutvutakse võimetega sobivate elukutsetega. Tööõpetus on õppeaine, kus teadmiste ja oskuste omandamine ning isiksuseomaduste kujunemine toimub eelkõige praktiliste tegevuste kaudu. Tööoskust aitab õpilasel omandada tööpraktika, mis on kohustuslik alates 5. klassist (Põhikooli lihtsustatud riiklik..., 2009).

Mitmed autorid (Karlep & Plado; Plado, 2005) on märkinud Eesti haridussüsteemi puudusena hariduslike erivajadustega lastele kohandatud õppematerjali vähesust. Õppekava peavad toetama õppevahendid, aga kui õppevahendid puuduvad või puuduvad vajalikud vahendid nende hankimiseks, siis ei saa rääkida hariduse võrdsest kättesaadavusest erivajadustega lastele.

Ka riigikontrolliaruandes „Erivajadustega laste õppimisvõimalused“ 2006. aastal märgiti probleemiks õppevahendite puudumist (Riigikontroll, 2006).

Käesoleva magistritöö raames soovis töö autor saada informatsiooni intellektipuudega õpilaste kohta Haridus- ja Teadusministeeriumist, kuid selgus, et hariduslike erivajadustega

õpilaste arvestus ei anna eraldi informatsiooni intellektipuudega õpilaste kohta. Tabelis 1 tuuakse hariduslike erivajadustega õpilaste koguarv aastatel 2003-2008.

Tabel 1. Erivajadustega õpilaste osakaal koolides 2003-2008 aastal (EHIS*, 2009).

Õppeaasta	Erivajadustega õpilaste koolides	Erivajadustega õpilased tavakoolides	KOKKU
2003/2004	2,6%	11,5%	14,1%
2004/2005	2,7%	12,6%	15,3%
2005/2006	3,6%	12,4%	16,0%
2006/2007	3,4%	13,0%	16,4%
2007/2008	3,2%	14,0%	17,2%

**Eesti Hariduse Infosüsteem*

Tabelis 1 on näha, et tavakoolides õppivate erivajadustega õpilaste suhtarv on viimase viie aasta jooksul näidanud kasvutendentsi.

2009. aastal oli Eestis hariduslike erivajadustega õpilastele 43 kooli. 2006/2007 õppeaastal oli Eestis hariduslike erivajadustega õpilasi 25189, neist 4650 õppis spetsiaalses koolis, neist ja Viljandimaal 1476 õpilast (EHIS, 2010).

Heina ja et al (2007) on märkinud, et üldhariduses õppivad noored on hinnanud koolitöös oluliseks lisaks teadmiste omandamisele sotsiaalsete oskuste õpetamist. Toomani (2003) arvates toimub õppimine ja sotsialiseerimine nii koolis kui perekonnas, sõprade seltsis jm viisil.

Põhikooli riikliku õppekava tööversioonis (2010) on sätestanud, et põhikool peab korraldama õpilaste ja vanemate teadmiste edasiõppimisvõimalustest ja tagama karjääriteenuste (karjääriõpe, -info või nõustamine) kättesaadavuse. Saliste (1997) on rõhutanud hariduslike erivajadustega õpilaste vähest teadlikkust kutseõppest.

Vaimse alaarenguga õpilaste huvi sihipärase vaimse tegevuse vastu puudub või on lühiajaline, kus peamine õppimise tingimus on nende kaasamine praktilisse tegevusse. Tööõpetus ja kohustuslikud praktikapäevad peaksid andma õpilastele esmased töökogemused ja motiveerima neid edasi õppima kutsekoolis.

1. 2. Kutse- ja karjäärinõustamine

Kutsenõustamine on üks karjääri planeerimise ja arendamise valdkondi, mille käigus teevad nõustaja ja nõustatav koostööd, eesmärgiga leida paremaid lahendusi nõustatava probleemidele.

Info- ja teadmistepõhises ühiskonnas on karjääriinfo täita oluline roll ja aitab inimestel teha elutee planeerimisel rohkete võimaluste hulgast teadlikke ja tarku valikuid. Küllaldane informeeritus loob inimestele eeldused valikuvabaduseks ja soodustab sotsiaalset kaasatust ühiskonnaelus (Kinkar, 2008).

Sukamägi (1972) on toonud kutsevaliku kaks teooriat, milles **psühholoogilise teooria** puhul saadakse aru oma huvidest, taotlustest, võimetest ja võimalustest ning **mittepsühholoogilise teooria** puhul ollakse mõjutatud kultuurist ja sotsiaalsest seisundist. Karjääri planeerimise raames saab käsitleda kutsevalikut kui protsessi, mis võimaldab õpilastel koguda enese kohta informatsiooni, õppida töömaailma tundma ja uurida, kuidas tema sinna sobib (Mutso 2006)

Õpilaste teadmiste avardamine eeldab psüühilisele arengule vastavate tegevuste valikut, jõukohasust, konkreetset ja arusaadavat eesmärgiseadet, mida soodustavad nõustajad erinevates rollides (õpetaja, lapsevanem, sõber jt).

1.2.1. Kutse- ja karjääriõustamise määratlus ja planeerimine.

Elukestva Õppe Arendamise Sihtasutus Innove (2010) on karjääriplaneerimist toetav portaal, kelle tegevuse põhieesmärgiks on noore isiksuse hariduse, tööturu ja elukutsete infoga varustamine karjääriotsuste tegemisel, on selgitanud mõisted:

Karjäär (*career*) tähendab inimese elukestvat arengut, tema hariduse ja tööga seotud ja teisi omavahelises seoses olevaid elurolle, ametite või töökohtade järgnevust.

Karjääriõpe (*career education*) aitab omandada teadmisi iseendast, töömaailmast, elukutsetest, õppimisvõimalustest ning kujundada hoiakuid ja toimetulekuoskusi, mis aitavad siseneda töömaailma.

Kutsenõustamine (*vocational guidance*) on kutsevalikule keskenduv protsess, kus nõustatav on passiivses rollis ning nõustaja parimat sobivust määratlev (ennustav) ekspert.

Karjääriplaneerimine (*career planning*) on elukestev muutuste, õppimise ja otsustamise protsess, elu erinevate sündmuste ja rollide juhtimine, mis kujundavad inimese karjääri ja toetavad tema eesmärkide saavutamist. Kutsevalik on selle protsessi üheks oluliseks osaks.

Heina ja et al (2007) on märkinud karjääriplaneerimise tähenduseks tõise elutee planeerimist, kõigi tema elurollide kokkusobitamist, teadmist iseendast, oma soovidest ning vajadustest. Mitmed uurijad (Mutso & Mägi, 2008; Farr, 2000) on karjääri planeerimises rõhutanud õpilaste võimete rakendamise tähtsust.

Vähene elukogemus ja puudulik iseenda tundmine võivad noortel tekitada raskusi oma elukäigu kavandamisel ja tähtsate ostuste vastuvõtmisel. Õppimine peab olema võimetekohane, et tulemus võimaldaks kogeda edutunnet.

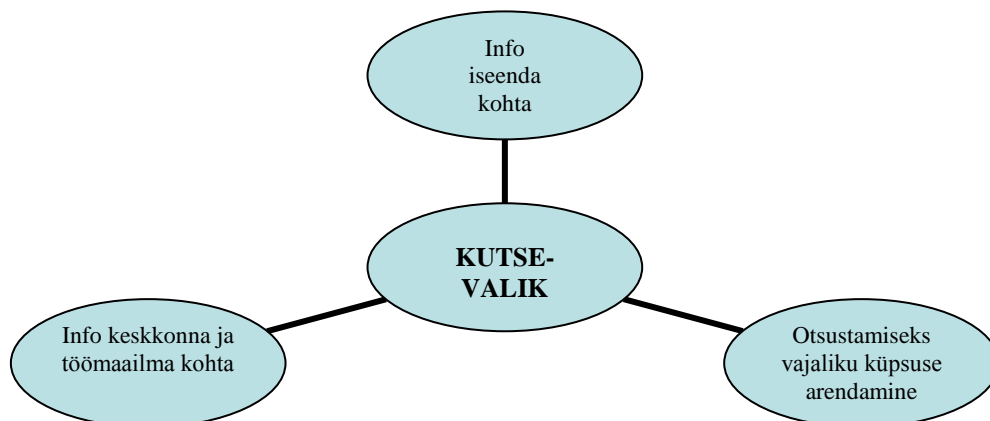
Kinkar (2008) on noorte elukäigu kavandamisel sekkumise vormiks näinud kutsenõustamist, mis on eelduseks karjääri planeerimisel ja eristab selles kolme astet:

1. Teadvustamine hõlmab iseenda tundmaõppimist ja vastuste otsimist küsimustele: Kes ma olen? Millised on minu tugevad küljed? Millised isiksuseomadused aitaksid mul elus edasi jõuda? Millised on minu väärtushinnangud? Mida ma ise elult ootan, millest unistan? Lisaks sellele sisaldab ta töömaailma võimaluste ja nõudmistega tutvumist.

2. Tundmaõppimise staadium ergutab inimest uurima, proovima, katsetama, tegema esialgseid valikuid. Huvipakkuvate valdkondade lähem vaatlus ja töö koolivaheaegadel kuulub samuti sellesse etappi. Mittesobivate ja ebahuvitavate erialade kõrvalejätmine võimaldab kitsendada valikute ringi ning viib esialgse elukutsevalikuni.

3. Valmistumise etapp hõlmab koolitusvõimaluste planeerimist ja leidmist ning õppimist, mis loob reaalse tee isiklike karjäärieesmärkide saavutamiseks.

Karjääri planeerimine on pikaajaline protsess, mis on suunatud oma elu muutmisele tervikuna, hõlmates enda ettevalmistamist elukutsevalikuks ja tööleminekuks. Põhikoolis saadud karjääri planeerimise põhimõtted peaksid aitama õpilastel hinnata oma võimeid ja suurendama huvi ameti õppimise vastu. Kutsevaliku tegemisel tuleb eristada kolme olulist astet: info enda kohta, info töömaailma ja õpivõimaluste kohta, millele on tähelepanu pööratud joonisel 1.

Joonis 1. Kutsevalikuks vajalik informatsioon (Jamnes ja Savisaar, 1998).

Joonisel 1 toodud tegevustele antakse järgmine selgitus:

1. Info iseenese kohta- vaadatakse haridust, kogemusi, saavutusi, elu mõjutanud inimsuhteid ning sündmusi.
2. Keskkonna ja töömaailma puudutav info - uuritakse praegusi huvisid, võimeid, oskusi, väärtushinnanguid, soove ja kogutakse infot.
3. Otsustamine- vajaliku küpsuse arendamiseks tuleb silmas pidada kaugemaid ja lähemaid eesmärke, elumuutusi, saavutusi ja konkreetseid samme (Jamnes & Savisaar, 1998).

Kutsevaliku protsess kerkib üles põhikooli lõpus, kui noor seisab vajaduse ees teha tulevikku puudutavaid otsuseid. Valmisolek valida ja otsustada eeldab küpsust, mille osas kannab suurt vastutust kool, kuidas on seal korraldatud kutse- ja karjäärinõustamine ja millised teadmised on õpilastel omandatud. Probleem on keeruline ka eakohase arenguga laste puhul, komplitseerudes veelgi hariduslike erivajadustega lastel, kelle valikuvõimalusi piirab paratamatult nende eripära.

Kutsenõustamise töös pakub tuge koolidele ja õpilastele igas maakonnas töötav Noortekeskuse Teabe-ja Nõustamiskeskus, kus karjäärinõustaja ja karjääri spetsialist pakuvad karjääriplaneerimise alaseid teenuseid õpilastele kohapeal ja/või koolis. Pakutakse grupinõustamist, individuaalset nõustamist, testimist, infoleenguid noortele ja nende vanematele ja jagatakse õpilastele infoteatmikke (Viljandi Noortekeskus Teabe..., 2010).

Infoteatmikud on suunatud eakohase arenguga õpilastele, kuid ei arvesta kahjuks nende laste erivajaduste ja võimalustega, kes on saanud põhihariduse riiklikust õppekavast erineva õppekava alusel. Infoteatmikes on antud informatsioon kutsekoolidest, kus õppimist saavad jätkata eelkõige riikliku õppekava alusel põhihariduse omandanud õpilased ja ka põhihariduseta isikud.

Viimati avaldatud teatmikus 2010/2011(Elukestva Õppe Arendamise..., 2010) on toodud hariduslike erivajadustega põhiharidusega õpilastele õppimisvõimalus ainult kahes kutsekoolis kolmel erialal, samas ei ole teada, millist hariduslikku erivajadust on nimetatud kutsekoolides arvestatud. Teatmikes peaks olema täpne ülevaade hariduslike erivajadustega õpilastele õppimisvõimalustest kutsekoolides, selle sõnastus ja vormiline esitus peaks vastama laste kõne ja psüühika arengutasemele.

1.2.2. Karjääri planeerimine põhikooli õppekavas.

Mida rohkem pööratakse tähelepanu riiklikus õppekavas sätestatud pädevuste arendamisele, teadvustades ühiskonnas ja töömaailmas toimuvaid protsesse, seda tõenäolisemalt tekib õpilastel sotsiaalne valmidus tööturule minekuks (Tooman, 2003).

Põhikooli riiklik õppekava käsitleb tööalast karjääri ja selle kujundavat valdkonnapädevust läbiva teemana *Elukestev õpe ja karjääri planeerimine*. Seaduses on sätestatud § 14 õpilase kujunemine isiksuseks, kes on valmis õppima kogu elu, täitma erinevaid rolle muutuvast õpi-, elu- ja töökeskkonnas, kujundama oma elu teadlike otsuste kaudu ja tegema mõistlikke kutsevalikuid. Põhikooli kolmandas kooliastmes (7.-9. klass) keskendub läbiv teema *Elukestev õpe ja karjääri planeerimine* õpetamisel õpilase võimete, huvide, vajaduste ja hoiakute teadvustamisele ning esmaste kutseoskustega seostamisele, et valmistada õpilasi ette iseseisvaks tööeluks. Keskendutakse õpilaste arendamisele ja juhatakse mõtlema oma võimalikele tulevastele tegevusvaldkondadele, jagatakse teavet edasiõppimise võimalustest ning luuakse võimalus saada kutsenõustamist (RTL 2002, 8, 679).

Karjääriõppega seotud õppetööd läbivas teemas *Elukestev õpe ja karjääri planeerimine* käsitletakse integreeritult eri õppeainete raames, mis haakub kooliastme üld- ja valdkonnapädevustega põhikooli ja gümnaasiumi riiklikus õppekavas (RT I 2002, 20,116).

Põhikooli ja gümnaasiumi riiklikus õppekavas on toodud põhikooli lõpetaja pädevused:

- oskab hinnata oma eeldusi, soove ja võimalusi karjäärivalikute tegemisel;
- oskab koguda selle kohta infot;
- omab teadmisi kohaliku tööturu kohta;
- mõistab ameti ja eluviisi vahelisi seoseid;
- oskab karjääriotsuste tegemisel näha alternatiive (RT I 2002, 20. 116).

Õpilastele vahendatakse teavet edasiõppimise võimaluste kohta ja tagatakse võimalus saada kutsealast nõustamist vajalikul viisil (Põhikooli riikliku õppekava ..., 2010). Heina ja et al, (2007) on hinnanud noorte juurdepääsu kutseõppe informatsioonile paranemas, kuid peab ka oluliseks kooli koostööd lapsevanematega. Mitmed autorid (Lukk, 2004; Ots, 2008) on leidnud, et lastevanemate kaasamine kooli õppetöösse peaks motiveerima vanemaid huvi tundma ja osalema tõhusamalt laste õppetöös. Jamnes ja Savisaar (1998) peavad tähtsaks õppija enda vastutust karjääriplaneerimise protsessis, kuid vaimse arengupuudega lapsed vajavad selles oluliselt tõhusamat toetust.

Saliste jagab üldlevinud seisukohta, et erivajadustega lapsed saaksid õppida võimalikult kodu lähedal. Õpetajaskond on soovinud, et erikoolid annaksid lastele toimetulekuõpetust, jõukohast haridust ja vajaliku kutseoskuse. Kutseklass on 9. klassi lõpetanutele ettevalmistamiskursus kutsekooli minekuks. Kutsekoolid peavad õpetama ka erivajadustega õpilasi, kus õppetöö korraldus on neile erinev ja sellepärast on ettevalmistuskursus kutseklassi näol oluline. Noorte inimeste kasvatamiseks ja õpetamiseks tuleb luua võimaluste paljusust ja haridussüsteem on siis täiuslik, kui see suudab õpilaste erivajadusi arvestada, küsimata, mis see maksma läheb (Saliste, 1997).

Karjäärinõustamine peab olema põhikoolis süsteemne tegevus, kus ühelt poolt antakse teavet ja nõu õpilastele ja nende vanematele, samas tuleb teada, kas informatsioon on olnud õpilaste jaoks jõukohane ja piisav.

1.2.3. Kutsenõustamine Soome põhikoolis.

Palju on räägitud rahvusvahelisest PISA 2006 uuringust, mis näitas meie naaberriigi Soome laste õpitulemusi kui maailma parimaid. Võttes arvesse PISA 2006 uuringu tulemusi, pidas käesoleva töö autor oluliseks tuua Soome põhikooli õpilase kutsenõustamise alused, et saada mõtteid, mida võiks rakendada ka Eestis.

Soome Instituudi juhataja Vasama (2006) on selgitanud soome edu võrdõiguslikkusega koolisüsteemis. Ta on väitnud, et võrdõiguslikkus tähendab igale lapsele kõrgtasemelise hariduse kättesaadavust ja nimetab kolme kooli põhiülesannet:

1. laps saab koolist kaasa sellised tarkused, mis aitavad tal täiskasvanuna hakkama saada;
2. lapsele tuleb õpetada põhiteadmisi ja –oskusi, mis võimaldavad tal soovi edasi õppida;
3. ühiskonna ehk siis hariduse korraldaja eesmärk on toota ühiskonnale kasulikke indiviide, keda ühiskond vajab- ühiskond vajab kooseksisteerimiseks väga erinevate oskustega inimesi.

Soomes peetakse keda tahes arenemis- ja õpivõimeliseks (Siljander, 2006). Soomes määratleb riik õppekavas karjääriteenuse põhi-, kesk- ja kutsekoolis. Selle alusel võimaldatakse karjääriõpet ja nõustamist klassis, võimaldatakse individuaalset nõustamist, grupinõustamist ja tööpraktikat ning töövarjuks olemist. Oluliseks peetakse lastevanemate informeeritust ja kaasamist. Karjääriõpetusega alustatakse juba esimesest klassist alates.

Seadusandlusega on Soomes ette nähtud õppe-ja kutsealane nõustamine põhi-, kesk- ja kutseõppes alljärgnevalt:

- kogu õppeaasta jooksul,
- koostöös tööandjatega- praktilise töökogemuse võimalus,
- individuaalselt ja grupiviisiliselt,
- 7.-9. klassis on kutsesuunitlustunnid kohustuslikud.

Kutsenõustamise põhieesmärgid:

- toetada isiksuslikku kasvu ja arengut,
- arendada õpioskusi ja aidata õpiraskuste korral,
- nõustada ja juhendada õpilasi kutseala ja töövõimaluste osas,
- valmistada ette õpilasi õigete teadlike, tulevikku puudutavate otsuste tegevuses ning elukestva õppe planeerimiseks,
- tutvustada erinevate infoallikate kasutamise võimalusi,

Karjäär:

- elutee planeerimine,
- eneseteadvus,
- õigete otsuste tegemine vajaliku info alusel. (Soome kutseharidus, 2009).

Soome põhikoolis on õpilaste kutse- ja karjäärinõustamist peetud väga oluliseks, mida kinnitab õppekavas erinevate nõustamisvõimaluste hulk. Õpilaste teadmised kutseõppe võimalustest on olulise tähtsusega, et vähendada ebaõigete kutsevalikute tegemist ja õpingute katkestamist.

1.2.4. Põhikooli õpilaste kutseteadlikkust mõjutavatest teguritest Eestis.

Riigikontrolli (2006) kontrolliaruandes „**Erivajadustega laste õppimisvõimalused**” toodi välja hulgaliselt probleemkohti hariduslike erivajadustega laste õpetamisel:

1. puudub usaldusväärne ülevaade erivajadustega lastest;
2. hariduslike erivajaduste liigitustes on erinevused ja puudub ühtne kokkulepe;
3. erivajadustega laste kohta kogutud andmed ei ole võrreldavad;
4. koolikorraldus ei arvesta piisavalt laste vajadusi;
5. puuduvad vajalikud õppevahendid;
6. puuduvad vajalikud spetsialistid;
7. õpilaste vähene huvi kutseõpingute vastu ja suur kutseõppe katkestajate arv.

Kontrolliarunades märgiti, et õpilastele, kellele on määratud puude raskusaste, ei olnud EHISE andmetel hariduslikku erivajadust märgitud ligikaudu pooltele õpilastele (49,5%). Riigikontroll leidis, et erivajaduste mõiste ja erinevate erivajaduste sisu ebaselgus ei võimalda ressursside vajadust objektiivselt hinnata, mis tekitab segadust erivajadustega õpilaste võrdsel kohtlemisel. Kuna koolidesse satuvad väga erinevate erivajadustega ja sageli ka kaasuvate sotsiaalsete probleemidega õpilased, on koolid keerulises olukorras õpilaste õpetamisel ja sobivate õppimistingimuste pakkumisel. Koolides ei pakuta ka kvaliteetset laste tervisliku seisundi jälgimise teenust, järelikult ei saa me rääkida õpilase kohtlemisest tema vajadusi arvestades. Kontrolliaruande põhjal tehti hulgaliselt ettekirjutisi lahenduste leidmiseks Haridus- ja Teadusministeriumile ja Sotsiaalministeeriumile. On üllatav, et mitme aasta möödudes pole suudetud olukorda parandada, samu probleemkohti kinnitavad ka hilisemad uuringud. Kasvanud on ka kutseõpinguid katkestajate õpilaste arv (Riigikontroll, 2006).

Elukestva Õppe Arendamise..., (2008) uuring „**Kutseharidus 2008** näitas:

1. põhikoolilõpetajate informeeritus kutsekoolidest on nõrk;
2. õpilaste arvamused kutsekoolidest ning lõpetajatest on negatiivsed;
3. põhikooliõpilaste hulgas tuleb teha tänasest enam teavitustööd, et õpilastel tekiks kutseharidusest adekvaatsem ettekujutus.

Õpilastel on väga keeruline orienteeruda kutsekoolide ja erialade valikus, kui teadmised on nõrgad või ebatäpsed. Ebapiisav info kutsekoolidest põhjustab negatiivse info tekkimist koolis ja seal õppivatest õpilastest.

Turu-uuringufirma Saar Poll OÜ turu-uuring „**Elanikkonna teadlikkus kutseõppes toimuvast ja kutsehariduse maine aastal 2008**” sihtgrupiks olid põhikoolis õppivad noored. Sooviti teada õppevaliku otsust mõjutavaid tegureid ja kui palju mõjutavad noorte valikuid nende vanemad. Uuringutulemuses toodi välja probleemkohad:

1. infopuudus kutseharidussüsteemi kohta,
2. kutsehariduse negatiivne maine,
3. kutsehariduse vähene tähtsustamine riigi poolt,
4. noorte valikuid mõjutavad vanemad vähe.

Põhikooli lõpetajatest ligi pooled õpilased hindavad teadmisi kutsevõimalustest ebapiisavaks. Iga kümnes põhikooli lõpetaja arvas, et info kutsehariduse kohta peaks olema paremini kättesaadav koolis.

Ühiskonnas on vaja iga eriala spetsialiste. Lihtsate erialade õpetamine on kutsekoolide esmatähtis ülesanne. Haridusmaastikul eduka koolina saa toimida see kool, kellel on hea maine õppijate, lõpetajate ja tööandjate seas (Haridus- ja Teadusministeeriumi kodulehel; 2009)

2008. aasta Haridus- ja teadusministeeriumi kutsehariduse valdkonnas läbiviidud **„Kutsehariduse valdkonna sotsiaalsete partnerite rahulolu“** uuringu eesmärk oli koguda informatsiooni kutsehariduse arendustegevusest aastatel 2005-2008, millest nähtus, et koostöö sotsiaalsete osapoolte vahel vajab tõhustamist tööandjate, õppurite ja õpetajate kaasamisel kutsehariduse küsimustes, kus märgiti vajadusi:

1. kutsehariduse populariseerimise järele,
2. kutsehariduse propageerimise väärtustamine,
3. noorte teadlikkuse suurendamine kutsevalikute osas,
4. kutsenõustamise töö tõhustamine,
5. infopuuduse kaotamine.

Infopuudus kutsehariduses tuleks kiiresti kaotada. Infoajastul on hulgaliselt erinevaid võimalusi, kuidas kiiresti muutuv info jõuaks iga inimeseni, kellele see on vajalik. Õpilaste ja nende vanemate nõustamine suurendab teadlikkust kutseharidusest ja aitab kaasa kutsehariduse populariseerimisele (Haridus- ja Teadusministeerium, 2009).

Mutso ja Mägi (2008) **„Erivajadustega õpilaste haridustee valikud“** on nimetanud põhjused, miks õppijad ei osale piisavalt oma haridustee planeerimises:

1. kooli valikul oli oluline kodulähedane asukoht, mida võib osaliselt põhjendada hariduslike erivajadustega laste materiaalsete ja sotsiaalsete probleemidega;
2. kõige enam lähtusid õpilased erialavalikul vanemate, õpetajate ja sõprade soovituselt;
3. puudulik info kutsevalikute kohta.

Uuringutulemuste põhjal tehti järgmised ettepanekud:

1. luua karjäärinõustamissüsteem koos erikoolide ja kutseõppeasutustega,
2. leida võimalusi praktiliseks tegevuseks tööandjate juures,
3. koostada erivajadustega lastele kutseõppeasutuste teatmikud,
4. koostada lihtsustatud struktuuriga internetilehekülg,
5. laiendada pakutavate erialade valikut.

Põhikoolis jagatud kutseinfo peab olema tõene, arusaadav ja piisav igale õpilasele, et see võimaldaks teha soovitud ja võimetele vastavaid otsuseid kutsehariduse omandamiseks.

Eeltoodud uuringute tulemused kutseõppest rõhutasid infopuudust, halba mainet ja vähest nõustamist.

2008. õppeaastal ulatus keskmine väljalangevus kutseõppest 19,8%ni ja see oli kõige kõrgem põhihariduse baasil õppijate seas, kellel on teoreetilised teadmised nõrgemad (EHIS).

Tabel 2. Koolide X ja Y lõpetanute õpingud Viljandi Ühendatud Kutsekeskkoolis õppeperioodil 2006/07 - 2009/2010 (*Viljandi Ühendatud Kutsekeskkooli andmetel seisuga 01.01.2010, 2010*).

Kool	lõpetanud	õpib	katkestas	kokku
Kool X	10	2	5	17
Kool Y	7	17	10	34

Tabelis 2 on näha, et kokku oli õpingud katkestanud 15 õpilast õppeperioodil 2006/2007-2009/2010 ja lõpetas 17 õpilast.

Haridus- ja teadusministeeriumi poolt antakse statistilised näitajad: põhihariduse nõudeta, kutseõpe põhihariduse baasil, kutsekeskharidus põhihariduse baasil ja kutseõpe keskhariduse baasil (EHIS).

EHISE andmetel katkestas kutseõpingud põhikooli baasil õppeaastal 2008/09 166 õpilast (23,6%). Seejuures koolide X ja Y lõpetanutest katkestas õppeperioodil 2006-2010 oma õpingud kutsekoolis viis õpilast. (EHIS andmetel, seisuga 20.10.2009). Sama on teada, et nimetatud õppeperioodi jooksul oli ainuüksi Viljandi Ühendatud Kutsekeskkoolis õpingud katkestanud õpilasi koolist X ja Y 15. Eesti Hariduse Infosüsteemist saadud andmed kooli X ja Y õpilaste õpingute katkestamise kohta ei ühti Viljandi Ühendatud Kutsekeskkoolist saadud andmetega.

Haridus- ja Teadusministeeriumis on lähtutud põhimõttest, et kutsehariduse kättesaadavus peab säilima üle-eestiliselt ja 2009/10 õppeaastast tegutseb igas maakonnas vähemalt üks kutseõppeasutus. Väiksematele sihtrühmadele orienteeritud kutseõppes õppis põhihariduse baasil 2009/10 õppeaastal 2,1% kõigist kutsehariduse õpilastest (EHIS, 2010). EHISE andmed ei kajasta õppurite kohta käivaid andmeid hariduslike erivajaduste alaliikide viisi, mis lubab arvata, et 2006. aasta riigikontrolli poolt täheldatud probleemkohtadele ei ole EHIS piisavalt tähelepanu pööranud.

2. METOODIKA

2. 1. Valim

Magistritööle seatud eesmärk on anda ülevaade intellektipuudega üheksanda klassi õpilaste arvamustest õpingute jätkamiseks kutsekoolis.

Esialgelt planeeris autor kaasata valimisse kolm hariduslike erivajadustega laste kooli, kus õppetöö toimub lihtsustatud riikliku õppekava (abiõppe) alusel. Ühe koolijuhiga ei saadud kokkulepet, sejärel valimisse jäänud koolides plaaniti uurimus läbi viia kahel õppeaastal neljas lõpuklassis.

Uuringus osalenud koolid on käesolevas töös nimetatud kool X ja kool Y. Kahjuks ei avatud koolis X käesoleval õppeaastal üheksandat klassi ja uurimus on selles koolis viidud läbi ühel õppeaastal. Koolis Y on uurimus viidud läbi kahel õppeaastal.

Töö autor ei pidanud vajalikuks uurida soolist ega vanuselist jaotust, kuna intellektipuudega õpilased on valdavalt poisid. Õpilased on koolis õppinud erineva ajaperioodi ja on suure vanuselise erinevusega.

Valimiks oli kokku 38 intellektipuudega üheksanda klassi õpilast, kellest uurimuse ajal koolis X õppis 11 õpilast, koolis Y õppis uurimuse esimesel õppeaastal 14 õpilast ja uurimuse teisel õppeaastal õppis 13 õpilast.

Põhikooli lihtsustatud riikliku õppekava keskendub suuremal määral elementaaroskuste ja elus iseseisva toimetuleku kujunemisele. Abiõppe põhiülesanne on aidata kujundada isiksusel võimalikult iseseisvalt toimetulekut ja saada esmaoskused võimetekohase töö tegemiseks.

Lihtsustatud õppekavas on toodud õpitavate oskuste valdkonnad, kus on sotsiaalsete kogemuste omandamise, teabe hankimise ja iseseisva õpitegevuse korraldamise oskus. Tööoskustest on olulised: töö kavandamise ja plaani järgi sooritamise, tulemuste hindamise ja kontrollimise oskus ning orienteerumise valmidus elukutsete ja tööturu nõuetes. Õpilastel peab kujunema õige arusaam oma võimetest ja perspektiividest tööturul (RTL 2002, 8, 67).

Koolides X ja Y on õppe- ja kasvatustöö eesmärkides erinevused kutse- ja karjääriõpetuse osas.

Kooli Y õppetöö eesmärgid:

- pakkuda võimalikult kvaliteetset ja konkurentsivõimelist haridusteenust, arvestades iga õpilase individuaalsete võimete ja eripäraga;
- valmistada õpilasi ette iseseisva eluga toimetulevaks;

- korrigeerida vaimu-, kõne- ja rühipuudeid ning tagada selleks vajalikud rehabilitatsiooniteenused;
- arendada õpilaste huvialasid harrastustegevuste kaudu;
- **valmistada õpilased ette õpingute jätkamiseks kutsekoolis;**
- **kujundada valmisolek ja harjumus füüsilise töö tegemiseks ning tööturule sisenemiseks** (kooli arengukava 2009-2010, 2009)

Kooli X õppetöö eesmärgid:

- kooli õppekasvatustöö eesmärgiks on anda lisaks võimetekohasele haridusele **laialdased teadmised ka elu- ja olustikuõpetuses, et nad tuleksid hiljem oma iseseisva eluga toime;**
- **kool loob võimalused omandamiseks kutseõpetusealaseid teadmisi, oskusi ja vilumusi, mille alusel õpilased oleksid võimelised valima ja omandama neile sobivat elukutset;**
- vajadusel saavad lapsed õppima jääda täiendavalt lisa-aastaks, millal toetatakse õpilase arengut ning vähendatakse tõrjutust ühiskonnas;
- õppe- ja kasvatustegevuse kaudu parandatakse eluks vajalikke toimetulekuoskusi ja valmistatakse õpilast ette iseseisvaks eluks;
- **läbi kutsealase eelkoolituse viiakse läbi töökasvatust ja suunatakse kutsevalikut;**
- koolis otsitakse võimalusi koostööks vanematega, algatatakse kohtumisi ideede ja informatsiooni vahetamiseks (kooli arengukava 2006-2010, 2009).

2. 2. Mõõtevahendid

Magistritöö empiirilise uurimuse andmete kogumise meetodiks oli kaheosaline ankeet. Ankeedi esimese osas oli esitatud 18 küsimust kinniste vastustega ja ankeedi teises osas oli loetletud 13 ametit, mille hulgast sai õpilane teha valiku või soovi korral ameti juurde lisada.

Esimese osa koostamiseks kasutati osaliselt Seileri (2005) ankeetküsimusi. Valiidsuse suurendamiseks viidi läbi pilootuuring kooli Y õpilastele. See osutus õigustatuks, kuna selgus, et mõne küsimuse sõnastusest arusaamine tekitas õpilastele raskusi. Keeruliseks osutus neile ka hinnangu andmine viie palli skaalal. Töö autor sõnastas ankeedis õpilastele raskusi valmistanud küsimused ümber ja andis uueks hindamisvõimaluseks variandid jah ja ei.

Ankeet on toodud (Lisa 1).

2. 3. Protseduur

Ankeetküsitlus viidi läbi ajavahemikus veebruar - november 2009 koolides X ühel õppeaastal ja koolis Y kahel õppeaastal. Küsimustik jagati uurija poolt kätte isiklikult ja ankeedi täitmise juures viibis ka õpilaste klassijuhataja. Ankeedi täitmiseks kulus õpilastel aega keskmiselt 30 minutit. Ankeedi täitjale tagati anonüümsus.

2. 4. Andmete analüüsimise meetodid

Andmete töötlemiseks kasutati statistilist andmetöötluste paketti SPSS ning andmete esitamiseks joonistena MS Excel 2002. Andmete analüüsimiseks kasutati kirjeldava statistika meetoditest korrelatsioonanalüüsi.

3. UURIMUSE TULEMUSED

Uurimistulemustest parema ülevaate saamiseks on jaotatud ankeedis esitatud küsimused kolme plokki.

Esimene plokk on esitatud pealkirjaga „**Õpilaste soovid ja info hankimine kutseõppes**“ (vt Joonis 2).

Teine plokk on esitatud pealkirjaga „**Õpilaste karjäärinõustamine koolis**“ (vt Joonis 3).

Kolmas plokk on esitatud pealkirjaga „**Kutsekoolide külastamine ja õpilaste otsused**“ (vt Joonis 4).

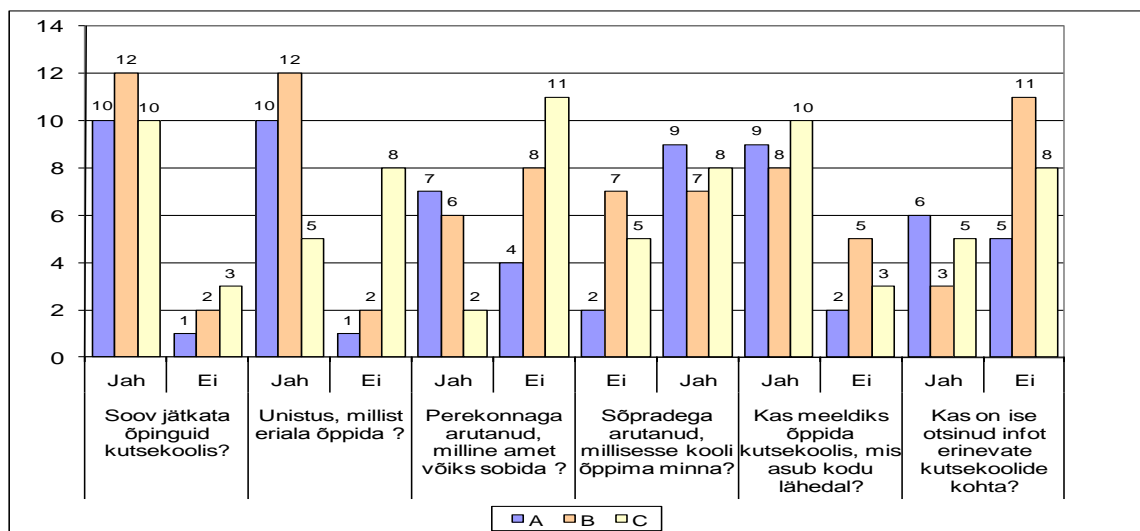
Ankeedis toodud küsimus nr 14 „Kas Sa pead vajalikuks minna ametit õppima?“ ei ole uurimuse tulemustes esitatud, kuna see ühtis ankeedis olnud küsimusega nr 1 „Kas Sa soovid jätkata õpinguid kutsekoolis peale põhikooli lõpetamist?“

Uurimuses osalenud koolist X õpilased on joonistel toodud tähega A ja koolist Y esimesel õppeaastal osalenud õpilased on toodud joonistel tähega B ja teisel õppeaastal osalenud õpilased toodud joonistel tähega C. (Uurimuses osalenud õpilased: koolist X õpilased A (N = 11), koolist Y õpilased B (N = 14) ja õpilased C (N = 13).

3.1. Õpilaste soovid ja info hankimine kutseõppes

Põhikooli viimases klassis peaksid õpilased teadma, millised on nende plaanid peale põhikooli, kas nad soovivad jätkata õpinguid kutsekoolis, või eelistavad minna tööle. Jooniselt 2

nähtub, et koolist X on 10 õpilast ($N=11$) soovinud jätkata õpinguid kutsekoolist, koolist Y ei ole aga õpinguid soovinud jätkata viis õpilast ($N=27$).

Joonis 2. Õpilaste väited oma soovidest, perekonna ja sõpradega arutamisest ning info otsimisest õpingute jätkamiseks kutseõppes.

Õpilased vajavad hulgaliselt eelteadmisi erinevatest ametitest, et osata valida kutsekoolide hulgast sobivaim ja teha õige valik pakutud erialadest. Unistused, mida peale põhikooli õppida, oli kooli X 10 õpilasel ($N=11$). Koolis Y kümnel õpilasel ($N=27$) ei teadnud, mida peale põhikooli õppima minna. Kooli Y õpilastest ($N=27$) üle poolte soovisid minna küll edasi õppima, kuid samas neist vähesed teadsid, mida nad võiksid õppida.

Eriala valikul on tähtis õpilaste enda soov ja eelistus, kuid oluline peaks olema ka lapsevanemate toetus ja nõuanne lapse kutsekooli valikul. Koolist X on väitnud ainult seitse õpilast ($N=11$), et nad oma kodustega arutanud edasiõppimise võimalusi kutsekoolis peale põhikooli lõpetamist. Koolist Y 11 õpilast ($N=13$) ja 8 õpilast ($N=14$) ei ole seda oma perekonnaga arutanud. Selline tulemus lubab arvata, et kooli Y õpilased on nii tähtsa otsuse tegemisel jäetud suures osas vanematepoolse toetuseta.

Õpilased eelistavad vanemate asemel arutada edasiõppimise võimalusi oma sõpradega. Kooli X üheksa õpilast ($N=11$) ning koolist Y kahe õppeaasta õpilastest väitis 15 ($N=27$), et nad on arutanud oma sõpradega, millisesse kutsekooli võiks peale põhikooli lõpetamist õppima minna.

Kutsekooli asukoht on õpilastele otsuste tegemisel oluline mõjutegur. Koolist X üheksa õpilast ($N=11$) pidas kutsekooli valikut tehes enda jaoks oluliseks selle lähedust kodule ja ka

kooli Y 18 õpilast ($N = 27$) väitsid, et nad soovivad jätkata õpinguid kutsekoolis, mis ei asu kodust kaugel.

Kutsekooli ja erialavaliku tegemisel peab õpilane olema piisavalt informeeritud, et ta oskaks teha oma võimetele vastavaid õppimisplaane. Lisaks koolist saadud infole on hulgaliselt teisi info hankimise võimalusi, mida peaks iga õpilane teadma ja oskama ka oma oskuste piires kasutada. Koolist X viis õpilast ($N = 11$) ja koolist Y 19 õpilast ($N = 27$) väitsid, et nad ei ole ise otsinud juurde infot kutsekoolidest ja erialadest. Õpilaste väidete alusel on koolidest X ja Y ainult 14 õpilast ($N = 38$) pidanud vajalikuks hankida infot juurde koolist saadud infole kutsekoolidest. Selline tulemus näitab, et õpilased ei ole valmis võtma vastutust oma karjääri planeerimises ja usaldavad koolist ja sõpradelt saadud informatsiooni. Ei saa jätta kõrvale ka võimalust, et õpilased ei oska või ei tea, kust vajalikku infot hankida.

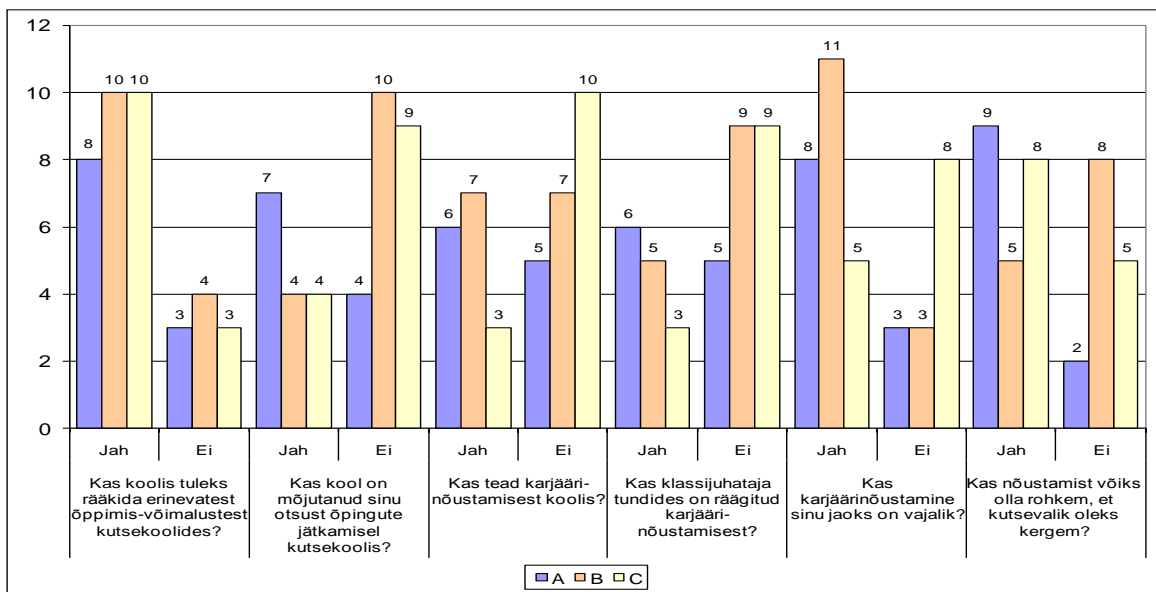
Ploki 1 „**Õpilaste soovid ja info hankimine kutseõppes**“ tulemused näitasid kahe kooli õpilaste arvamustes olulisi erinevusi ja jäi silma, et kooli X õpilased on oma soovides ja otsustes kindlamad kui kooli Y õpilased, kellest ainult alla poolte pidasid vajalikuks otsida täiendavat infot kutseõppes.

Õpilaste unistuste ja soovi jätkata õpinguid kutsekoolis leiti tunnustevaheline seos tugevusega ($r = 0,519$; $p < 0,05$), perekonnaga arutamine ameti sobivuse ja edasi õppimise vajalikkuse vahel leiti seos tugevusega ($r = 0,341$; $p < 0,05$). Kutsekooli asukoha ja soovi õppida kutsekoolis leiti tunnustevaheline seos tugevusega ($r = 0,393$; $p < 0,05$), õpilaste info otsimise kutsekoolide kohta ja karjäärinõustamise vajalikkusel leiti tunnustevaheline seos tugevusega ($r = 0,357$; $p < 0,05$).

3.2. Õpilaste karjäärinõustamine koolis

Haridustee valikute tegemisel on olulise tähtsusega koolist saadud kutsealaste teadmiste hulk, mis aitab õpilastel õige valiku kasuks otsustada.

Jooniselt 3 nähtub, et teises ploki „**Õpilaste karjäärinõustamine koolis**“ oli koolist X kaheksa õpilast ($N = 11$) ja koolist Y 20 õpilast ($N = 27$) soovinud, et koolis räägitakse erinevatest õppimisvõimalustest kutsekoolides.

Joonis 3. Õpilaste väited koolis saadud teadmistest õppimisvõimaluste kohta kutsekoolides, karjäärinõustamisest koolis ja selle vajalikkusest.

Märkimisväärne on koolis õpetajate osa õpilaste teadmistes karjääri planeerimise oskuste osas. Erinevatest allikatest saadud info võib mõjutada õpilaste otsustamist õpingute jätkamiseks või samas hoopis kahandada õpihuvi. Koolidest X ja Y 15 õpilast ($N = 38$) väitsid, et kool mõjutas neid õpingute jätkamise otsustamisel, mis näitab, et siiski 23 õpilast oli teinud oma otsuse koolist saadud infot arvestamata. Kahe kooli õpilastest 28 ($N = 38$) soovisid koolist saada teadmisi erinevate õppimisvõimaluste kohta kutsekoolides. See näitab, et õpilased loodavad koolist saadud kutsealastele teadmistele, ega ole valmis ise infot hankima.

Kutsenõustamise ja karjääri planeerimise õpetus on kooli õppekava osa, mis võimaldab õpilastel tundma õppida töömaailma, erinevaid kutsekoole ja õpetatavaid ameteid ning jõuda selgusele oma soovides ja võimetes.

Koolist X kuus õpilast ($N = 11$) olid teadlikud karjäärinõustamisest koolis, kuid sama kooli viis õpilast väitsid, et nemad sellest ei tea. Koolist Y 17 õpilast ($N = 27$) väitsid, et nad ei tea, kas koolis on räägitud karjäärinõustamisest või mitte. Selgituseks võiks märkida, et õppeainetes käsitletakse karjääri teemat integreeritult, millest võib õpilastel olla raske seoseid luua, või nad ei oska seda karjääri planeerimise õpetusega seostada.

Karjääriõpetust ja kutsenõustamist on võimalus saada õpilastel ka klassijuhataja tundides. Kooli X kuus õpilast ($N = 11$) teadsid väita, et klassijuhataja on rääkinud neile õpingute

jätkamise võimalustest kutseõppes. Koolis Y kahe õppeaasta õpilastest teadis ainult 10 õpilast ($N = 27$), et klassijuhataja on neile rääkinud kutsekoolides õppimisest, samas 18 õpilast väitsid, et nad ei tea, kas klassijuhataja on neile rääkinud õppimisvõimalustest kutsekoolides või mitte. Selgituseks tuleb lisada, et koolides X ja Y on klassijuhatajatundide läbiviimisel suuri erinevusi. Koolis Y on klassijuhataja tunnid jagatud kolmele koolipäevale, kus ajaliselt on tunni pikkuseks ainult 15 minutit, koolis X on aga klassijuhatajate tunni pikkuseks 45 minutit. Kooli Y klassijuhataja tund on liiga lühike, et õpilased jõuaksid keskenduda nii olulisele teemale kui karjääri planeerimine, või on õpetaja pidanud aega kasutama teistel eesmärkidel.

Vähene kutsenõustamine võib tekitada õpilastes segadust ja nad ei pruugi mõista, kuidas on need teadmised seotud nende karjääriplaneerimise oskustega. Kooli X kaheksa õpilast ($N = 11$) ja kooli Y 16 õpilast ($N = 27$) väitsid, et nende jaoks on karjäärinõustamine koolis vajalik. Koolide X ja Y õpilastest 14 arvasid et nemad ei vaja karjäärinõustamist.

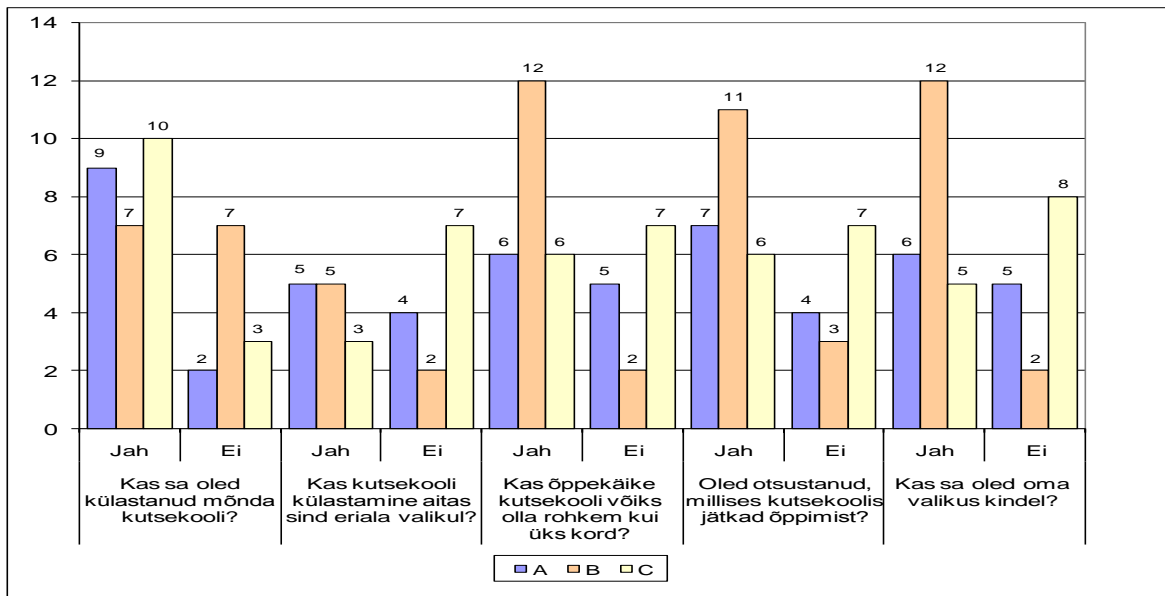
Koolist X üheksa õpilast ($N = 11$) ja koolist Y kahe õppeaasta 13 õpilast ($N = 27$) soovisid, saada koolist karjäärinõustamist senisest rohkem.

Ploki 2 „**Õpilaste karjäärinõustamine koolis**“ küsimuste vastused näitasid, et kooli X õpilased on pidanud karjäärinõustamist enda jaoks olulisemaks kui kooli Y õpilased. Kooli X õpilased on ka teadlikumad karjäärinõustamisest kui kooli Y õpilased.

Kooli mõjutamise ja enda soovide vahel leiti tunnustevaheline seos ($r = 0,350$; $p < 0,05$) ja ameti õppimise vajalikkuse ja kooli poolt mõjutamisel leiti tunnustevaheline seos ($r = 0,341$; $p < 0,05$). Klassijuhataja tundides räägitud karjäärinõustamise ja teadmistest karjäärinõustamise vahel leiti tunnustevaheline seos ($r = 0,331$; $p < 0,05$) ja, karjäärinõustamise vajalikkuse ja koolis karjäärinõustamise vahel leiti tunnustevaheline seos ($r = 0,320$; $p < 0,05$). Valikute kindluse ja unistus soovitud eriala vahel leiti tunnustevaheline seos ($r = 0,434$; $p < 0,05$).

3.3. Kutsekoolide külastamine ja õpilaste otsused

Kutsekoolide külastamine annab õpilastele hea ülevaate erinevatest pakutavatest erialadest ja vahetu kogemus aitab jõuda neil oma plaanides selgusele.

Joonis 4. Õpilaste kutsekoolide külastamine, õpingute jätkamise otsustamine ja tehtud valikute kindlus.

Joonisel 3 ploki „**Kutsekoolide külastamine ja õpilaste otsused**“ andmetel on koolist X üheksa õpilast ($N = 11$) väitnud, et nad on külastanud kutsekoole ja ainult kaks õpilast väitsid vastupidist. Koolist Y kahe õppeaasta 17 õpilast ($N = 27$) väitsid, et on külastanud kutsekoole, kuid kooli Y kahest õppeaastast kokku kümme õpilast ($N = 27$) ei olnud kutsekoole külastanud.

Kutsekoolide külastamise eesmärgiks on anda õpilastele praktilisi teadmisi ja näidata, kuidas toimub õppetöö kutsekoolides realselt. Õpilastel on võimalus proovida lihtsamaid töövõtteid ja saada koheselt vastuseid tekkinud küsimustele.

Kutsekooli külastamine aitas väidetavalt koolist X ainult viite õpilast ($N = 11$) eriala valiku tegemisel. Koolist Y 8 õpilast ($N = 27$) väitsid, et kutsekooli külastamisest oli neile abi. Koolist Y 10 õpilast jätsid sellel küsimusele üldse vastamata.

Kutsekoolide külastamine annab võimaluse tutvuda kutsekoolis õpetatavate erialadega, mis peaks aitama teha õigeid otsuseid ja valikuid. Koolide X ja Y õpilastest kokku oli külastanud kutsekoole 26 ($N = 38$), kuid kutsekoolide külastamisest sai abi väidetavalt ainult 13 õpilast ($N = 38$). Koolist X ($N = 11$) kaks õpilast väitsid, et ei ole külastanud kutsekoole ja neli õpilast väidetavalt ei saanud kutsekooli külastamisest abi. Koolist Y 12 õpilast ($N = 27$) ei olnud külastanud kutsekoole ja 12 õpilast ei saanud väidetavalt kutsekooli külastamisest abi.

Kutsekoolidesse korraldavad õppekäike põhikoolid ja külastamise sõltub eelkõige õpilaste huvidest ja soovidest. Koolist X kuus õpilast ($N = 11$) ja koolist Y 18 õpilast ($N = 27$) väitsid, et kool võiks õppekäike kutsekoolidesse korraldada senisest rohkem. Samas aga koolist X ja Y on 14 õpilast ($N = 38$) tundsid, et nemad ei vaja rohkem õppekäike. Koolidest X ja Y kokku oli 26 õpilast ($N = 38$) olid külastanud kutsekoole, 13 õpilast aga ütlesid, et ei saanud kutsekoolide külastamisest abi. 14 õpilast väitsid, et nemad ei soovi õppekäike kutsekoolidesse senisest enam.

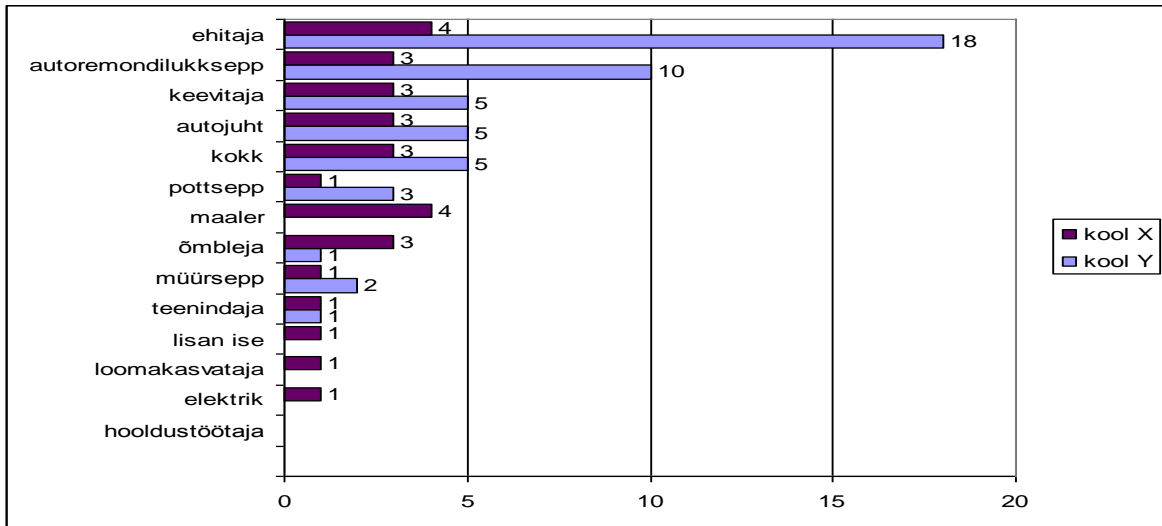
Kutsekoolide külastamine annab õpilastele uut infot ja praktilisi kogemusi erinevatest ametitest. Koolist X seitse õpilast ($N = 11$) ja koolist Y 17 õpilast ($N = 27$) on väidetavalt otsustanud, millises kutsekoolis nad soovivad õppida. Koolist X neli õpilast ($N = 11$) ja koolist Y kümme õpilast ($N = 27$) ei ole aga veel õppimist otsustanud.

Haridustee valikul ilmneb õpilastel hulgaliselt ebakindlustunnet, sest esmakordne võimalus otsustada ise oma haridustee jätkamine on vastutusrikas samm.

Koolist X kuus õpilast ($N = 11$) ja koolist Y 17 õpilast ($N = 27$) väitsid, et nad on teinud valikud ja on selles kindlad. Koolist X viis õpilast ($N = 11$) ja koolist Y kümme õpilast ($N = 27$) väitsid, et nemad on oma otsustes veel kindlad ei ole. Koolide X ja Y õpilastest 24 ($N = 38$) väitsid, et nad on otsustanud, et jätkavad kutseõppes ja nendest 23 õpilast teadsid, et on oma valikus kindlad.

3 plokki „**Kutsekoolide külastamine ja õpilaste otsused**“ vastustest selgus, et koolide X ja Y õpilastest said alla poolte õpilaste abi kutsekoolide külastamisest. Üle poolte õpilastest on väitnud, et õppekäike peaks olema kutsekoolidesse senisest rohkem, mis näitab, et nad on huvitatud kutsekoolide külastamisest ja tunnevad huvi kutseõppe vastu. Küsimusele kutsekooli külastamisest jättis vastamata 12 õpilast. Üle poolt õpilastest on otsustanud oma õpinguid jätkata kutsekoolis ja enamus neist on tehtud valikutes kindlad.

Kutsekooli külastamise ja kutsekooli kauguse vahel leiti seos ($r = 0,536$; $p < 0,05$), otsuse jätkata õppimist kutsekoolis ja kutsekooli külastamise vahel leiti seos ($r = 0,404$; $p < 0,05$), õppekäikude sagedus kutsekooli ja soovi jätkata õpinguid kutsekoolis leiti seos ($r = 0,268$; $p < 0,05$), otsuse jätkata õppimist kutsekoolis ja tehtud valikute kindluse vahel leiti seos ($r = 0,388$; $p < 0,05$) nõustamise rohkuse ja vajaduse ameti õppimise vahel leiti seos ($r = 0,545$; $p < 0,05$).

Joonis 5. Koolide X ja Y õpilaste eelistused ameti valikul.

Jooniselt 5 nähtub, et kõige enam valiti ehitaja amet kooli Y õpilaste poolt 18 korda (N = 27) ja autoremondilukksepa amet 10 korda (N = 27). Viis korda valiti koka, autojuhi ja keevitaja amet (N = 27). Koolist X oli neli korda valitud ehitaja ja maalri eriala (N = 11), autojuhi, autoremondilukksepa, koka ja keevitaja amet oli valitud kolm korda (N = 11). Joonisel 5 toodud ametite eelistusel võib märgata kooli Y õpilaste suurt huvi ehitaja ja autoremondilukksepa eriala vastu. Kahe kooli X ja Y õpilaste kutsekoolide külastamine ei mõjutanud eriala valikut.

3.4. Arutelu

2006. aastal tõi riigikontroll välja kontrollaruandes probleemkohad hariduslike erivajadustega õpilaste õppetöös, mis ei ole tänaseks oluliselt paremaks muutunud. Kerge vaimse alaarengu õpilastel ilmnevad mitmesugused häired tunnetustegevustes, mistõttu nimetatud õpilased jäävad oma eakohasega arenguga kaaslastest maha kõigis saavutusvaldkondades. Sellest lähtudes on kerge intellektipuudega õpilaste haridustee jätkamise võimaluste ja toimetuleku osas oluline arvestada laste psüühiliste protsesside omapära.

Hüpotees: intellektipuudega õpilased soovivad peale põhikooli lõpetamist jätkata õpinguid kutsekoolis, mis asub kodu lähedal, leidis kinnitust. Käesoleva uurimuse tulemustest selgus, et 84% (32) õpilastel on soov jätkata õpinguid kutsekoolis, kellest 71% (27) õpilast valisid kodulähedase kutsekooli. Õpilaste eelistused erialade valimisel näitasid, et kõige rohkem valiti neid ameteid, mida saab õppida kutsekoolis, mis asub kodu lähedal. Eraldi märkimist väärib

lihtsustatud õppekava alusel õppivatele lastele pakutavate erialade vähesus kutsekoolides, mis võib saada takistuseks õpilastel õigete otsuste langetamisel. Kutsekooli paiknevust on esmase valikkriteeriumina märkinud ka varasem uuring (Mutso & Mägi, 2008).

Hüpotees: põhikoolist saadud teadmised mõjutavad intellektipuudega õpilaste teadlikkust edasiõppimise võimalustest kutsekoolis, leidis kinnitust.

73% (28) õpilastest on soovinud, et koolis räägitakse senisest rohkem õppimisvõimalustest kutsekoolides. Karjäärinõustamisest koolis teadis ainult 42% (16) õpilastest, samas üle 63% (24) õpilastest on pidanud seda oluliseks. Õpilased ise on hinnanud oma teadmisi kutseõppest liiga väheks ja nõustamist on soovinud saada senisest rohkem kui pooled õpilased. Käesolevast uurimusest selgus, et kahe kooli õpilaste teadmised kutseõppest ja karjääri planeerimise võimalustest olid erinevad, mille üheks põhjuseks võib olla koolides erinev kutseõpetus. Mõnevõrra erinevusi on õpilaste arvamustes info hankimise kohta, kus ainult 36% (14) õpilastest on ise otsinud lisainfot kutseõppe võimalustest ja 73% (28) õpilast on soovinud, et koolis räägitakse rohkem õppimisvõimalustest kutsekoolides. Põhikoolis ei tohiks kutsenõustamine piirduda üksikute kutsekoolide tutvustamisega ja ka õppekäike tuleks korraldada erinevatesse kutsekoolidesse, et õpilastel kujuneks parem ülevaade pakutavatest võimalustest kutsehariduses. Sarnased probleemkohad leiti ka Turu-uuringu Saar....(2008) tulemustes, kus märgiti info puudumist kutseõppest ja vanemate vähest sekkumist õpilaste kutsevalikute otsustes.

Hüpotees: intellektipuudega õpilased soovivad põhikoolis saada kutsealast nõustamist senisest enam, mis aitaks otsustada edasiõppimist kutseõppes, leidis kinnitust.

57% (22) õpilastest arvasid, et vajavad kutsealast informatsiooni senisest rohkem. Ainult 39% (15) õpilast väitsid, et kool on neid mõjutanud tegema otsust jätkata haridusteed kutsekoolis. Kutsekoole on külastanud 68% (26) õpilastest, kuid ainult 13 õpilast arvas, et kutsekooli külastamisest oli neile abi. Üle poolte õpilaste (24) on avaldanud soovi, et õppekäike kutsekoolidesse võiks olla senisest rohkem. Käesolevas uurimustulemustest selgus, et ainult 36% (14) on ise otsinud infot kutsekoolidest ja vanematega on nõu pidanud alla poolte uurimises osalenud õpilastest. Positiivseks saab pidada õpilaste huvi õppekäikude ja karjäärinõustamise vastu põhikoolis. Põhikooli õpilaste puudulikule informeeritusele ja vajadusele teha selles osas suuremat teavitustööd, märgiti uuringu Elukestva Õppe Arendamise.... (2008) tulemustes. Noorte teadlikkuse tõhustamise vajalikkust kutseõppest on leitud Haridus- ja teadusministeeriumi kutsehariduse...(2008) uuringu tulemustes.

Põhikoolis saadud kutsealane informatsioon peab olema sedavõrd piisav ja selle edastamine konkreetseid erivajadusi arvestav, et õpilasel tekiks vajalik baas otsuste tegemiseks.

Võrreldes Soome põhikooli õpilaste karjääriõpet Eesti põhikooli karjääriõpetusega, tuleb tunnistada põhjanaabrite olulist edu nimetatud vallas, ehkki kooli õppeeesmärgid on ühesugused.

Eestis tuleks põhikooli riikliku lihtsustatud (abiõppe) õppekava alusel õppivatele lastele karjäärinõustamise ja - planeerimise õpetusele oluliselt suuremat tähelepanu pöörata. Soome põhikooli õppekava eeskujul võiks karjääriõpetuse sisse viia kohustusliku ainenä. Heaks mõtteks oleks õpipoisi töönaädalate korraldamine, eelkutseõpetuse rakendamine 9. klassi õpilastele ja lapse ja lapsevanemate nõustamise laiendamine. Väga tähtis on lapsevanema ja kooli koostöö, seepärast tuleb lapsevanemad kaasata kooli õppetöö protsessi, et nad saaksid olla teadlikud oma lapse arengust ja karjäärivõimalustest.

Kaalumist väärrib ka (Saliste, 1997) arvamus kutseklassi komplekteerimisest hariduslike vajadustega 9. klassi lõpetanud õpilastele, mis oleks tõhusaks ettevalmistuseks kutsekooli minekuks.

Toetudes teoreetilisele käsitlesele ja empiirilisele uurimusele tehakse kerge intellektipuudega õpilaste karjääri planeerimise parendamiseks põhikoolis järgmised ettepanekud:

1. tõhustada koostööd kooli ja lapsevanemate vahel, kaasates lapsevanemaid laste arengu ja karjääri planeerimise protsessi;
2. viia põhikoolis sisse õppeaine „Karjääriplaneerimine“, mis loob suuremad võimalused süsteemseks kutseõpetuseks;
3. tõhustada kutsenõustamist õpilastele ja lapsevanematele;
4. rakendada õpipoisi töönaädalaid kutsekoolides;
5. rakendada eelkutseõpet 9. klassi õpilastele;
6. kooli kodulehele koostada kergesti kättesaadav info õpilastele ja lapsevanematele õppimisvõimalustest kutsekoolides.

Õppekorralduslik tegevus osades kutsekoolides soodustab kerge vaimupuudega õpilastele ebakindlust ja kutseõpingute katkestamist. Kutsekoolides, kus ei ole riikliku lihtsustatud õppekava alusel põhihariduse omandanud õpilastele õppimiseks eriala pakkuda, lubatakse siiski mõnes koolis õpilane kooli vastu võtta, arvestamata haridusliku erivajaduse liiki. On teada, et kerge vaimupuudega õpilased ei ole võimelised täitma tavakooli õppekava nõudeid, kuid sageli pakutakse kutsekoolides kutseõpet õppimiseks ainult riikliku õppekava alusel. Intellektipuudega

õpilane, kes on teinud valiku õppida sellises koolis, võib kogeda peagi õppimises ebaedu ning on sunnitud oma õpingud seetõttu katkestama.

Käesoleva magistritöö käigus on praktilise tööna koostatud infovoldikud intellektipuudega õpilastele õppimiseks kutsekoolis (vt Lisa 2 ja Lisa 3).

Kokkuvõte

Käesolevas magistritöös „Intellektipuudega üheksanda klassi õpilaste teadlikkus õpingute jätkamiseks kutsekoolis keskenduti hariduslike erivajadustega õpilaste ühe alarühma- intellektipuudega õpilaste karjääri planeerimise probleemidesse. Magistritöö eesmärgiks oli anda ülevaade intellektipuudega üheksanda klassi õpilaste teadmistest õpingute jätkamiseks kutseõppes.

Teoreetilises osas anti erivajadustega õppija üldiseloomustus ja intellektipuudega õpilase määratlus. Tutvustati kutse- ja karjääri planeerimise õpetust põhikoolis, toodi kutsenõustamise alused Soome põhikoolis ning Eestis tehtud uuringute tulemusi. Magistritöö empiirilises osas anti ankeetküsitluse alusel ülevaade kahe kooli üheksandate klasside intellektipuudega õpilaste hinnangutest karjääri planeerimisest peale põhikooli.

Uurimuse põhjal võib väita, et intellektipuudega õpilased ei huvitu piisavalt oma haridustee planeerimisest, mille üheks põhjuseks võib olla liiga ühekülgne lähenemine kutse- ja karjääriõpetusele põhikoolis. Põhikooli riikliku õppekava järgi käsitletakse elukestvat õpet ja karjääri planeerimist erinevates ainetes integreeritult, mis ei ole piisav intellektipuudega õpilaste teadmiste omandamiseks kutsevalikute tegemiseks.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et vaatamata seadusandlusele, ei ole piisavalt pööratud tähelepanu lihtsustatud riikliku õppekava (abiõppe) alusel õppivate laste kutsenõustamisele ja karjääri planeerimise õpetusele põhikoolis. Lisaks parendusettepanekutele on praktilise väärtusena valminud infovoldikud kutseõppeasutuse valimiseks intellektipuudega õpilastele. Infovoldik on abiks õpilastele, kes on omandanud põhihariduse riikliku lihtsustatud (abiõppe) õppekava alusel. Traditsiooniliselt on voldikud koostatud tutvustamiseks õppimisvõimalusi erinevates kutsekoolides. Info selge esitamise huvides on koostatud voldikute teine versioon lähtuvalt erialadest, kus erialade järjestamisel on arvestatud laste eelistusi.

Töö piirangud: Uurimuses saadud tulemused ei ole üldistatavad kõikidele Eesti lihtsustatud (abiõppe) õppekava alusel töötavatele koolidele. Kerge intellektipuudega õpilaste väidete

käsitlusel tuleb olla ettevaatlik ja saadud tulemusi ei saa võtta absoluutse tõena. Kriitiliselt tuleb suhtuda tulemustesse, kuna valim oli väike ja ankeedis olnud küsimused ei anna piisavat informatsiooni laste tegelikest teadmistest kutseõppe kohta.

Summary

The master's thesis "Knowledge of Year 9 students with intellectual disabilities about continuation of studies in vocational schools" focuses on the career planning problems of students with special educational needs – namely students with intellectual disability. The aim of this thesis is to provide an overview of the knowledge of Year 9 students with intellectual disabilities about vocational education opportunities.

In the theoretical part the general characterisation of a student with special needs and the definition of a student with intellectual disability are given. This part introduces vocational and career planning in basic school, the basis of career guidance in the basic school in Finland and deals with the results of studies conducted in Estonia. The empirical part of the master's thesis gives an overview of the opinions of Year 9 students with intellectual disability of two schools about career planning after basic school.

Based on the study it can be said that students with intellectual disability are not sufficiently interested in planning their education. One reason may be the one-sided approach to vocational and career education in basic school. Pursuant to National Curriculum for Basic School, lifelong education and career planning is integrated in different subject syllabi, which does not give sufficient knowledge for pupils with intellectual disability for making vocational choices.

To sum up, it can be said that notwithstanding legislation, not enough attention has been paid to career guidance and career planning education of children who study according to the supplementary learning curriculum in basic school. Besides suggestions for improvement, the information folders prepared for students with intellectual disability are of practical value. This folder is an aid for students who have acquired basic education according to the supplementary learning curriculum. Such folders traditionally introduce study opportunities in different vocational schools. For the purpose of clarity, the new versions of folders have been compiled according to specialities, which are ordered based on students' preferences.

Limitations: The results of this study cannot be generalised for all schools providing education under supplementary learning curriculum in Estonia. As for the statements of students

with mild intellectual disability, one must be careful and the results cannot always be taken as the absolute truth. A critical attitude should be maintained towards the results because the sample was small and the questionnaire questions do not give sufficient information on the students' actual knowledge about vocational education.

Kasutatud kirjandus

- Imqvist, F., Ebeling, H., Heinälä, P., Karhu, J., Kumpulainen, K., Linna, S.-L., Lyytinen, H., Länsimies, E., Mervaala, E., Moilanen, I., Mäntymaa, M., Nieminen, P., Pajulo, M., Piha, J., Piippo, S., Poijula, S., Puura, K., Rantanen, P., Räsänen, Savonlahti, E., Tamminen, T., Uusikylä, K. & Westerinen, H. (2006). *Laste- ja noortepsühhiaatria*. Tallinn: AS Medicina.
- Bogovski, O. & Laan, I. (1994). *Rahvusvaheline haiguste klassifikatsioon RHK-10*. Tallinn: Raamatutrukikoda.
- Eesti Vabariigi Haridusseadus. 1992.- *Riigi Teataja*, I.
- Eesti Vabariigi Põhiseadus. RT, 1992, 26,349.
- Eesti Vabariigi lastekaitse seadus. RTL, 1992, 28, 370.
- Elukestva Õppe Arendamise Sihtasutus Innove (Toim.). (2010). *Abiks otsustajale. Kutseõppevõimalused 2010/2011*. Trükk: AS Ecoprint.
- Elukestva Õppe Arendamise Sihtasutuse Innove. Külastatud 20.02. 2010, aadressil <http://www.rajaleidja.ee/index.php?id=44060>.
- Elukestva Õppe Arendamise Sihtasutus Innove. *Elanikkonna teadlikkus kutseõppes toimuvast ja kutsehariduse maine*. Külastatud 11.11.2009, aadressil <http://www.innove.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=10078/>.
- Elukestva Õppe Arendamise Sihtasutus Innove. Karjäärinõustamise Teabekeskus (Koost). (2008). *Karjääriinfo teejuht*. Tallinn.
- Elukestva Õppe Arendamise Sihtasutus Innove. *Kutseharidus 2008*. Külastatud 11.11.2009, aadressil <http://www.innove.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=10078/>.
- Farr, J. M. (2000). *Vali endale õige elukutse*. Kirjastas BIT AS.
- Haljaste, A. (2002). *Special need students in Estonian educational system*. Talts, L. & Männamaa, I. (Koost). (2002). Lapsepõlve paradoks: reaalsus ja tulevikusuundumused Balti- ja Põhjamaade konverentsi ettekanded. Tallinn: TPÜ Kirjastus.
- Haridus- ja Teadusministeerium. Külastatud 02.05.2010, aadressil <http://www.hm.ee/index.php?048055>
- Haridus- ja Teadusministeerium. Külastatud 1.10.2009, aadressil <http://www.hm.ee/index.php?popu>.
- Haridus- ja Teadusministeerium. Kutsehariduse valdkonna sotsiaalsete partnerite rahulolu

uuring 2008, Külastatud 20.11.2009, aadressil <http://www-hm.ee>

- Heina, M., Jagor, L., Jürivete, T., Kruusmann, L. Pöld, M., Rammo, M., Rand, M., Ratassepp, M., Saari, M. & Sassi, M. (Koost). (2007). *Ühiselt tulevikku karjääripetsialistide ja lastevanemate koosööst*. Elukestva Õppe Arendamise Sihtasutus Innove. Tallinn.
- Horby, G. , Davis, G. & Taylor, G. (1995). *The Special Edycational Needs Co-ordinator's Handbook*. London: Routledge.
- Jamnes, P.& K. Savisaar.(1998). *Karjäär- kas redel või tee? Karjääri planeerimine*. Tallinn: Koolibri.
- Karlep, K.& Plado, K. (2005). Erivajadusega laps, eile, täna, homme. *Haridus* , 8, 4-5.
- Kera, S. (2007). *Olla vaimset suur. Humaansus. Hariduse Humaniseerimine*. Tallinn: TLÜ Kirjastus.
- Kinkar, V. (2008). *Karjääriplaneerimine ja kutsesuunitlus*. Kogumik: Tekste karjäärinõustamise arengust Eestis ja teistes Euroopa Riikides. Sihtasutuse Eesti Kutsehariduse Reform.
- Kõrgesaar, J. (2002). *Sissejuhatus hariduslike erivajaduste käsitusse*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Lindgren, H. C. & Suter, W.N. (1994). *Pedagoogiline psühholoogia koolipraktikas*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Lukk, K. (2004). *Kodu ja kooli partnerlus lapse arengu toetajana*. Pandis, M (Koost).(2004). Uued ajad-uued lapsed. Tallinn: TPÜ Kirjastus.
- Martinson, M. (2004). Õpiraskused ja ennastjuhtiv õppimine- Miks ja kuidas? Pandis, M. (Koost). *Kasvatusteadused muutuste ajateljel*. Tallinn: LPÜ Kirjastus.
- Mutso, I. & Mägi, E. (2008). Erivajadustega õpilaste haridustee valikud. *Haridus*, 11-12, 45.
- Mutso, I. (2006). *Erikooliõpilaste võimalustest jätkuõppeks Eest Vabariigi kutseõppeasutustes 24*. Tallinn: TLÜ Kirjastus.
- Ots, L.(Koost). (2008). *Uued ajad-uued lapsed*. Tallinn: Ülikooli Kirjastus.
- Plado, K. (2005). Hea õpik toimib õpetajana. *Haridus*, 8, 6.
- Põhikooli lihtsustatud riiklik õppekava. Külastatud 29.03.2010, aadressil <http://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=792367>.

- Põhikooli riiklik õppekava. Külastatud 7.04.2010 aadressil,
<http://www.ekk.edu.ee/valdkonnad/õppekavad>.
- Põhikooli riikliku õppekava tööversioon. Külastatud 13.03.2010, aadressil
<http://www.hm.ee/index.php?05111286>.
- Põhikooli ja gümnaasiumi riiklik õppekava (RT I 2002, 20,166). Külastatud 7.04.2010, aadressil <https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=1008388>.
- Riigikontrolli „Erivajadustega laste õppimisvõimalused“ kontrollaruanne nr OSIII-2-6/06/93. Külastatud 10.11.2009, aadressil <http://www.lastekaitseliit.ee/public/ka-30013-erivajadustega-upirso-10.11.06-lopp.pdf>.
- Riistan, L. (2009). *Religiooni patopsühholoogia: kerge vaimupuue/intellektipuue*. Külastatud 9. aprillil 2010, aadressil
<http://dspace.utlib.ee/dspace/bitstream/10062/14351/2/LembiRiistan2.pdf>.
- Saliste, V. (1997). Kooliaasta alustuseks. Külastatud 7.mai.2010, aadressil
<http://www.cs.ioc.ee/~opleht/Arhiiv/97Aug22/artikkel5.htm>.
- Seiler, K. (2005). *Kutseõppeasutuste imago potentsiaalsete ja praeguste õpilaste hulgas*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- Scott, M. J. & Dryden, W.(1996).Handbook of Counselling Psychology. – R. Woolfe, W. Dryden (eds.). *The Cognitive- Behavioural Paradigm*. Vol.8.London.
- Siljander, P. (2006). Soome hariduspoliitika arengujooni. *Haridus*, 9-10. 16-17.
- Soome kutseharidus. Külastatud 16.11.2009, aadressil
http://www.innove.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=4185/N%F5ustamine_Soome.pdf.
- Speck,O. (1993). *Menschen mit geistiger Behinderung und ihre Erziehung*. München/Basel.
- Sukamägi, A. (1972). *Kutsevaliku alused*. Tallinn: Kirjastus:Valgus.
- Talvistu, A. (1996). Probleemne laps tavakoolis.- Leino, M. & Männiste, M. (Koost). *Eriõpe*. Tallinn: Trükikoda HK.
- Tooman, H. (2003). *Teenindusühiskond, teeninduskultuur ja klienditeenindusõppe kontseptuaalsed lähtekohad*. Tallinna Pedagoogikaülikool sotsiaalteaduste dissertatsioonid. Tallinn: TPÜ Kirjastus.
- Vasama, J. (2006). *Miks Soome koolis on nii head tulemused*. Külastatud 10.04.2010, aadressil

<http://www.finland.ee/public/default.aspx?contentid=149332&nodeid=40662&contentlan=13&culture=et-EE>.

- Veisson, M., Püss, A., Tamm, T. & Kõiv, A. (2008). *Lapsevanematele erivajadustega lastest*. AS Atlex.
- Viljandi Kaare Kooli arengukava 2009-2010. Külastatud 16.11.2009, aadressil <http://vkk.vil.ee/>.
- Viljandi Noortekeskus Teabe- ja Nõustamiskeskus. Külastatud 10.04.2010, aadressil www.vanker.ee.
- Viljandi Ühendatud Kutsekeskkool. Külastatud 20.02.2010, aadressil <http://www.vykk.vil.ee/>.
- Walburg, W.-R. (1988). *Vaimupuudepedagoogika alused*. Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Wegener, H.(1976). Die Minderbegabten und ihre Sonderpädagogische Förderung- Sondergutachten. In: Deutscher Bildungsrat/ H.Roth.
- Ämmuste Kooli arengukava 2006-2010. Külastatud 16.11.2009, aadressil <http://www.ammuste.edu.ee/>.

Lisa 1. Ankeetküsitlus õpilastele

Hea õpilane!

Ankeedi eesmärgiks on välja selgitada Sinu teadlikkust kutseõppest. Esitatud andmeid kasutatakse ainult magistritöös ja Sinu arvamusele tagatakse anonüümsus.

Kirjuta kooli nimi, kus Sa õpid .

Vastus tähista ristiga (x).

Palun vasta igale küsimusele nii hästi kui oskad. Kui vajad abi, küsi julgelt.

KÜSIMUS	JA	EI
1. Kas Sa soovid jätkata õpinguid kutskoolis peale põhikooli lõpetamist?		
2. Kas Sul on unistus, millist eriala sooviksid omandada?		
3. Kas oled oma perekonnaga arutanud, milline amet võiks Sulle sobida?		
4. Kas oled oma sõpradega arutanud, millisesse kooli võiksid õppima minna?		
5. Kas Sulle meeldiks õppida kutsekoolis, mis asub kodu lähedal?		
6. Kas Sa oled külastanud mõnda kutsekooli?		
7. Kas kutsekooli külastamine aitas Sind eriala valikul?		
8. Kas õppekäike kutsekooli võiks olla rohkem kui üks kord?		
9. Kas koolis tuleks rääkida erinevatest õppimisvõimalustest kutsekoolides?		
10. Kas kool on mõjutanud Sinu otsust peale põhikooli õpingute jätkamisel kutsekoolis?		
11. Kas Sa tead karjäärinõustamisest koolis?		
12. Kas klassijuhataja tundides on räägitud karjäärinõustamisest?		
13. Kas karjäärinõustamine Sinu jaoks on vajalik?		
14. Kas Sa pead vajalikuks minna ametit õppima?		
15. Kas nõustamist võiks olla rohkem, et kutsevalik oleks kergem?		
16. Kas Sa oled ise otsinud infot erinevate kutsekoolide kohta?		
17. Kas Sa oled otsustanud, millises kutsekoolis Sa jätkad õppimist?		
18. Kas Sa oled oma valikus kindel?		

Märgi ristiga, milliseid ameteid Sa õpiksid meelsasti.

Kui ametit, mida sooviksid õppida, loetelus ei ole, märgi see lahtrisse lisan.

Autoremondilukksepp
Elektrik
Õmbleja
Kokk
Ehitaja
Maaler
Müürsepp
Pottsepp
Autojuht
Keevitaja
Loomakasvataja
Teenindaja
Hooldustöötaja
Lisan:

Täna vastamast!

TISLER

- **Valgamaa Kutseõppekeskus (Valga osakond)**
õppeaeg 3 aastat Lembitu 2, Valga
Tel.7668575 www.valgamaa.kokee
- **Valgamaa Kutseõppekeskus (Helme osakond)**
õppeaeg 3 aastat
Kooli 1, Helme, Valgamaa
Tel.7666081 www.valgamaa.kokee

AUTOTEHNIK

- **Valgamaa Kutseõppekeskus (Valga osakond)**
õppeaeg 3 aastat
Lembitu 2, Valga
Tel.7668575 www.valgamaa.kokee

AUTOLUKSEPP

- **Valgamaa Kutseõppekeskus (Valga osakond)**
õppeaeg 3,5 aastat
Lembitu 2, Valga
Tel.7668575 www.valgamaa.kokee

AUTOMAALER-PLEKKSEPP

- **Vana-Vigala Tehnika-ja Teeninduskool**
õppeaeg 3 aastat
Vana-Vigala, Raplamaa
Tel.4834545 www.vigalantik.ee

PÕLLUMAJANDUS

- **Järvamaa Kutsehariduskeskus (Paide osakond)**
õppeaeg 3, 5 aastat
Tallinn 46, Paide
Tel.3851649 www.jtkk.ee

PÕLLUMAJANDUSTOOTJA

- **Põltsamaa Ametikool**
õppeaeg 3, 5 aastat
Väike Kamari küla,
Põltsamaa vald, Jõgevamaa
Tel.7768889 www.ppk.ee

KUTSEHARIDUS

Riikliku lihtsustatud õppekava alusel
põhihariduse omandanud noorele

Sa omandad ameti, mis annab
võimaluse ajaga kaasas käia, midagi
oma kätega ära teha ning vajadusel
kiirelt ümber õppida ja uusi kogemusi
omandada!

**VALI OMA HUVIDELE JA
VÕIME TELE VASTAV ERIALA!**

2010

KOKK

- **Valgamaa Kutseõppekeskus**
õppeaeg 3 aastat (Helme osakond)
Kooli 1, Helme, Valgamaa
Tel.7666081 www.valgamaa.kok.ee
- **Valgamaa Kutseõppekeskus**
õppeaeg 3 aastat (Valga osakond)
Lembitu 2, Valga
Tel.7668575 www.valgamaa.kok.ee
- **Vana-Vigala Tehnika-ja Teeninduskool**
õppeaeg 3 aastat 5 kuud
Vana-Vigala, Raplamaa
Tel.4834545 www.vigalattik.ee

ABIKOKK

- **Viljandi Ühendatud Kutsekeskkool**
õppeaeg 1 aasta
Vana-Võidu, Viljandi maakond
Tel.43 51020 www.vyk.vil.ee

PAGAR

- **Tartu Kutsehariduskeskus**
õppeaeg 3 aastat
Kopli 1, Tartu
Tel.7361866 www.khk.tartu.ee

ÕMBLEJA

- **Viljandi Ühendatud Kutsekeskkool**
õppeaeg 1 aasta
Vana-Võidu, Viljandi maakond
Tel.43 51020 www.vyk.vil.ee

KODUMAJANDUS

- **Valgamaa Kutseõppekeskus**
Helme osakond
õppeaeg 3 aastat
Kooli 1, Helme, Valgamaa
Tel.7666081 www.valgamaa.kok.ee
- **Põltsamaa Ametikool**
õppeaeg 3 aastat
Väike Kaman küla,
Põltsamaa vald, Jõgevamaa
Tel.7768889 www.ppk.ee

KODUTEENINDUS

(kokaabi lisaoskustega)

- **Vana-Vigala Tehnika-ja Teeninduskool**
õppeaeg 3 aastat
Vana-Vigala, Raplamaa
Tel.4834545 www.vigalattik.ee

PUHASTUSTEENINDUS

- **Järvamaa Kutsehariduskeskus**
(Paide osakond)
õppeaeg 3 aastat
Tallinn 46, Paide www.jhk.ee Tel.3851649

MAJANDUSTEENINDUS

- **Pärnumaa Kutsehariduskeskus**
õppeaeg 3 aastat
Niidupargi tn 8/12 Pärnu
Tel. 4427888 www.hariduskeskus.ee

EHITAJA

- **Viljandi Ühendatud Kutsekeskkool**
õppeaeg 3 aastat
Vana-Võidu, Viljandi maakond
Tel.43 51020 www.vyk.vil.ee

EHITUSPUUSEPP

- **Tartu Kutsehariduskeskus**
Kopli 1, Tartu
Tel.7361866 www.khk.tartu.ee

EHITUSVIMISTLEJA

- **Vana-Vigala Tehnika-ja Teeninduskool**
õppeaeg 3 aastat
Vana-Vigala, Raplamaa
Tel.4834545 www.vigalattik.ee

MÜÜRSEPP

- **Viljandi Ühendatud Kutsekeskkool**
õppeaeg 1 aasta
Vana-Võidu, Viljandi maakond
Tel.43 51020 www.vyk.vil.ee

Noore inimese töö on õppimine. Nii õeldakse. Oeldakse ka, et inimene õpib kogu elu. Nii ta on.

Karjääriplaneerimine on samuti elukestev protsess. Oma eluvalkute üle arutleme pere- liikmetega, sõpradega, koolikaaslastega jne. Lisaks saab abi Viljandimaal Teabe- ja Noortekeskusest, kus saab infot kutsenõustamisest ja karjääriplaneerimise võimalustest.

Võimalus saada lisainfot:

www.vanker.ee

Noortekeskuses pakutakse:

- individuaalset nõustamist ja/või testimist
- meetoodilisi materjale
- infot õpilastele ja lapsevanematele
- teabetuba ja raamatukogu
- paberkandjal infomaterjali

Kõik karjääriteenused Viljandimaal Noortekeskuse Teabe- ja Nõustamiskeskuses on noorele TASUTA.

Täpsemat informatsiooni saab:

Karjäärinõustaja

Liina Valt

liina.valt@vanker.ee

Tel.433 3997

Karjääriinfo spetsalist

Maarja Votika

maarja.votika@vanker.ee

Tel.433 3997

KUTSEHARIDUS

Riikliku lihtsustatud õppekava alusel põhihariduse omandanud noorele

Sa omandad ameti, mis annab võimaluse ajaga kaasas käia, midagi oma kätega ära teha ning vajadusel kiirelt ümber õppida ja uusi kogemusi omandada!

**VALI OMA HUVIDELE JA
VÕIMEDELE VASTA VÄRILA!**

2010

Viljandi Ühendatud Kutsekeskkool

(asub Viljandist 7 km kaugusel)

Ehitaja - õppeaeg 3 aastat

Õmbleja - õppeaeg 1 aasta

Müürsepp - õppeaeg 1 aasta

Abikokk - õppeaeg 1 aasta

Aadress: Vana-Võidu, Viljandi maakond

Tel.43 51020

www.vyk.vil.ee

Tartu Kutsehariduskeskus

Pagar - õppeaeg 3 aastat

Ehituspuusepp - õppeaeg 3,5 aastat

Aadress: Kopli 1, Tartu

Tel.7361866

www.khk.tartu.ee

Valgamaa Kutseõppekeskus

Helme osakond

Kodumajandus - õppeaeg 3 aastat

Tisler - õppeaeg 3 aastat

Kokk - õppeaeg 3 aastat

Aadress: Kooli 1, Helme, Valgamaa

Tel.7666081

www.valgamaa.kok.ee

Valga osakond

Kokk - õppeaeg 3 aastat

Tisler - õppeaeg 3 aastat

Autotehnik - õppeaeg 3 aastat

Autoluksepp - õppeaeg 3,5 aastat

Aadress: Lembitu 2, Valga

Tel.7668575

www.valgamaa.kok.ee

Järvamaa Kutsehariduskeskus

(Paide osakond)

Puhastusteenindus - õppeaeg 3 aastat

Põllumajandus - õppeaeg 3,5 aastat

Aadress: Tallinn 46, Paide

Tel.3851649 www.jtkk.ee

Vana-Vigala Tehnika-ia Teeninduskool

Kokk - õppeaeg 3 aastat 5 kuud

Ehitusvõimisdeja - õppeaeg 3 aastat

Koduteenindus - kokaabi lisaoskustega õppeaeg 3 aastat

Automehhanika - plekksepa lisaoskustega õppeaeg 3 aastat

Aadress: Vana-Vigala, Raplamaa

Tel.4834545 www.vigalatik.ee

Põltsamaa Ametikool

Kodumajandus - õppeaeg 3 aastat

Põllumajandustootja - õppeaeg 3,5 aastat

Aadress: Väike Kaman küla, Põltsamaa vald, Jõgevamaa

Tel.7768889 www.pkpk.ee

Pärnumaa Kutsehariduskeskus

Majandusteenindus - õppeaeg 3 aastat

Aadress: Niidupargi tn 8/12 Pärnu

Tel.4427888

www.kariduskeskus.ee